

Jeugd van het ‘nieuwe Europa’

Transnationale connecties van de Nationale Jeugdstorm bij het Europees Jeugdverbond

Ramses Oomen

TVGESCH 130 (4): 593–623

DOI: 10.5117/TVGESCH2017.4.OOME

Abstract

Youth of the ‘new Europe’. Transnational connections of the National Youth Storm at the European Youth Association

This article sets out to analyze the participation of the National Youth Storm, the largest fascist youth movement in the Netherlands during the Second World War, in the European Youth Association, founded in Vienna in 1942. Following recent research on the transnational dimensions of fascism, I argue that the Dutch youth organization understood itself as part of a cross-border movement in which a common fate was shared with other European youth organizations. At the same time, however, ultra-nationalist ideals were also at its heart. This ostensibly paradoxical situation meant cooperation within a European framework went hand in hand with conflict, especially regarding the equivocal Hitler Youth. Moreover, attempts to maneuver between nationalistic interests, European ideals, and loyalty to Nazi Germany were complicated even more by internal friction between adherents of a Greater Netherlands and a Greater Germanic Reich.

Keywords: fascism, transnationalism, youth, Europeanism, Second World War

Op 14 september 1942 hield de Nederlandse fascistische jeugdleider Kees van Geelkerken in het voormalige parlamentsgebouw te Wenen een pleidooi ten overstaan van een bont gezelschap van veertien Europese jeugdbewegingen. De Nederlandse jeugd, zo stelde hij ‘mit Begeisterung’, zag het als een grote eer om zich

samen met alle Europese jongeren in te zetten voor een ‘grosses, mächtiges, einigtes Europa’, zonder nationalistische idealen en de nationale soevereiniteit te ondergraven. De Nationale Jeugdstorm (NJS), die dienstdeed als jeugd tak van de Nationaal-Socialistische Beweging (NSB), zou samen met de overige aanwezige jeugdor-



Een stoet Hitlerjugendjongens defileert ter gelegenheid van de stichting van het Europees Jeugdverbond met de nationale vlaggen van de veertien deelnemende landen voorbij het Burgtheater in Wenen.

Beeldbank WO2 – NIOD, beeldnummer 1085

ganisaties de aanzet tot deze Europese samenwerking geven.¹ Van Geelkerken, als NJS-leider doorgaans aangeduid met de titel 'hoofdstormer', deed zijn uitlatingen tijdens de groots opgezette stichtingsbijeenkomst van een Europese unie van fascistische jeugdbewegingen: het Europees Jeugdverbond (EJV).² Bij de opening van het congres waren Van Geelkerken en de zijnen geestdriftig verwelkomd met een

oratie van rijksstadhouder Baldur von Schirach, die de jeugdassociatie karakteriseerde als een 'Strahlenbündel nationaler Kräfte'.³ Na afloop van de bijeenkomst werd in *De Stormmeeuw*, het maandelijks orgaan van de Jeugdstorm, uitgebreid bekrachtigd dat de NJS aan de wieg stond van een herboren continent.⁴ Tezamen met de overige fascistische jongerenorganisaties vormde Van Geelkerken en zijn

1 'Eröffnung durch den Reichsleiter von Schirach', NIOD, Amsterdam, Archief 123 Nationaal-Socialistische Beweging [hierna: NSB], inv. nr. 1187, 9.

2 'Brief van opperbanheer C. Quispel aan hoofdstormer C. van Geelkerken, 17.8.1942', NIOD, Archief 123 NSB, inv. nr. 1142; een kort beeldfragment van de opening van het Europees Jeugdverbond is te vinden op YouTube: 'Founding of the European Youth Association in Vienna, 1942', <https://www.youtube.com/watch?v=TrMmtMKgWcY>, (geraadpleegd 28 februari 2017).

3 'Rede des Reichsleiters Baldur von Schirach anlässlich des Europäischen Jugendkongress am 14. September 1942 im Gauhaus zu Wien', NIOD, Archief 123 NSB, inv. nr. 1187, 17.

4 'De jeugd van Europa vereenigd! Veertig miljoen Europeesche jongeren met één ideaal. Grootsche taak voor den Jeugdstorm', *De Stormmeeuw* 8.7 (1942) 274-276; 'Weenen. De oprichting van het Europeesch jeugdverbond', *De Stormmeeuw* 8.7 (1942) 314-317.

organisatie de jeugd van het ‘nieuwe Europa’.

Dit artikel heeft als doel licht te werpen op de transnationale netwerken die de NJS in het kader van het Europees Jeugdverbond realiseerde. De uitlatingen van Van Geelkerken waren namelijk meer dan holle woorden of nationaalsocialistische retoriek. Het Europese denken was tijdens de Tweede Wereldoorlog sterk verankerd in de ideologie van de Jeugdstorm. Het feit dat NJS'ers zichzelf portretteerden als wegbereiders van het ‘nieuwe Europa’ werd bovendien niet enkel met mooie woorden tentoongespreid, maar evengoed met acties beleden. Tussen 1940 en 1945 participeerden Jeugdstormleiders en reguliere leden van tussen de veertien en achttien jaar in onder meer opleidingen, sportwedstrijden en cultuurmanifestaties op internationaal vlak, waar zij zich met fascistisch elan inzetten voor hun Europa-ideaal.

Over de Jeugdstorm als politieke jeugdbeweging is weinig bekend. Terwijl in landen als Denemarken, Kroatië, Noorwegen

en Spanje uitgebreid over de nationale jeugdbeweging tijdens de Tweede Wereldoorlog is gepubliceerd en Vlaanderen zelfs een documentairereeks kent waarin dit onderwerp aan de orde komt, is een handzaam handboek over de ontwikkeling van de grootste fascistische jeugdbeweging in Nederland niet voorhanden.⁵ De Jeugdstorm moet het doen met twee korte artikelen van David Barnouw en Piet de Rooy, die een bondige schets bieden van de opkomst van de NJS in 1934 tot de ondergang ervan in 1945.⁶ Verder is in de jaren tachtig een handvol ongepubliceerde masterscripties over het onderwerp verschenen.⁷ Naast het feit dat deze studies tamelijk gedateerd zijn, staat in de onderzoeken vooral de algemene ontwikkeling van de Jeugdstorm op Nederlands grondgebied centraal. Hoewel door de Duitse bezetting aan aandacht voor inter-

5 Mikkel Kirkebæk, *Beredt for Danmark. Nationalsozialistisk Ungdom 1932-1945* (Kopenhagen 2004); Goran Miljan, *Young, militarized, and radical. The Ustasha Youth organization, ideology, and practice, 1941-1945* (Boedapest 2016); John Mikal Kvistad, *Det unge Norges fylking klar til slag'. Nasjonalsosialistisk ungdom i Norge. Historien om Nasjonal Samlings Ungdomsfylking 1933-1945. Ideologi og organisering* (Oslo 2011); Juan Sáez Marín, *El Frente de Juventudes. Política de juventud en la España de la postguerra (1937-1960)* (Madrid 1988). In de jaren tachtig presenteerde de Vlaamse onderzoeksjournalist Maurice de Wilde een uitgebreide tv-serie over België tijdens de Tweede Wereldoorlog naar het voorbeeld van Loe de Jong in Nederland. Meerdere afleveringen daarvan gaan over de jeugdcollaboratie en de Vlaamse fascistische jeugdbewegingen. ‘Maurice de Wilde en de BRT-productiekern Wereldoorlog II’, <http://www.nieuweorde.be/blog/documentaires-en-boeken/maurice-de-wilde-en-de-brt-productiekern-wereldoorlog-ii/> (geraadpleegd 9 november 2016).

6 David Barnouw, ‘Wie de jeugd heeft, heeft de toekomst’, *Fibula* 31.3 (1990) 4-10; Piet de Rooy, “Jeugd is een argloos, overmoedig spel”. De jeugdbewegingstraditie in de Nationale Jeugdstorm’, in: J. Eggink e.a. ed., *De kunst van het mores leren. Opstellen bijgedragen aan J.E.G.C. Dibbits bij zijn afscheid als hoogleraar in de sociale pedagogiek aan de Universiteit van Amsterdam* (Amersfoort 1988) 94-108.

7 Renée Kwak, ‘De Nationale Jeugdstorm. De noodlottige belangenstrijd om de jeugd 1934-1945’, doctoraalscriptie FHKW Rotterdam (1988); Bart Engelen, “In godsvertrouwen alles voor het vaderland.” De radicalisering van de Nationale Jeugdstorm, 1934-1945’, doctoraalscriptie vaderlandse geschiedenis Rijksuniversiteit Leiden (1988); Margriet Kat en Lisbeth van Hoek, ‘Op marsch met de NSB. Een onderzoek naar de tijdschriften De Stormmeeuw en De Stormvlag van de Nationale Jeugdstorm’, doctoraalscriptie geschiedenis Vrije Universiteit Amsterdam (1986); Hans Malschaert, ‘Opvoeding, sport en fascisme’, doctoraalscriptie wijsgerige en historische pedagogiek Rijksuniversiteit Utrecht (1985); Maria Driessen, ‘Slechts onderdeel, hoewel onmisbaar. Meisjes en vrouwen bij de Nationale Jeugdstorm en de Nationaal-Socialistische Vrouwenorganisatie in Nederland 1934-1945’, doctoraalscriptie geschiedenis Koninklijke Universiteit Nijmegen (1983).

nationale contacten niet valt te ontkomen, komen deze slechts in beperkte mate aan de oppervlakte. Dit valt vooral op in de omgang met het Europees Jeugdverbond. Bij Barnouw en De Rooy wordt de jeugdassociatie helemaal niet genoemd; in twee masterscripties wordt het onderwerp tussen neus en lippen door behandeld.⁸

Dit artikel betracht een aanvulling te vormen op deze schaarse en gedateerde literatuur over de Jeugdstorm. Niettegenstaande haar ultranationalistische gedachtegoed kenmerkte de NJS zich tijdens de Tweede Wereldoorlog als een beweging met een evidente grensoverschrijdende blik. Enkele essentiële onderdelen van dit internationalisme zullen hier voor het voetlicht worden gebracht. De structuur van het onderzoek is chronologisch. Allereerst wordt aandacht besteed aan de internationale evenementen die de opmaat vormden naar het Europees Jeugdverbond, alvorens de daadwerkelijke grondlegging en nasleep van de jeugdasociatie onder de loep te nemen. Centraal hierbij staan de Europese en pan-Germaanse visioenen binnen de Jeugdstorm: hoe moet tegen deze denkbeelden worden aangekeken? In hoeverre voelde men zich verbonden met gelijkgezinde jeugdbewegingen uit het buitenland, en hoe harmonieus geschiedde internationale samenwerking? Welke verschillende visies heersten er binnen de beweging op het 'nieuwe Europa', en hoe uitte zich dat in de praktijk? Met de beantwoording van deze vragen poog ik duiding te geven aan de kruisbestuiving tussen ultranationalistische en transnationale idealen binnen de Jeugdstorm.

8 Kwak, 'De Nationale Jeugdstorm', 181-183; Engelen, "In godsvertrouwen alles voor het vaderland", 26.

De fundering van dit artikel berust op de studie van diverse bronnen afkomstig uit het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD) en het Nationaal Archief (NA). Het gebruikte archiefmateriaal varieert van egodocumenten zoals reisverslagen, brieven en naoorlogse verklaringen tot propagandistische bronnen waaronder toespraken, brochures en tijdschriftartikelen. Waar mogelijk is het stuk aangevuld met informatie uit tweede hand, waarbij het dun gezaaide Nederlandse onderzoek met behulp van Duits- en Engelstalige literatuur zo compleet mogelijk is gemaakt. Hoewel de verscheidenheid aan bronnen breed genoeg is om de transnationale interacties van de Jeugdstorm voor het voetlicht te kunnen brengen, moet hierbij ook een kanttekening worden gemaakt. Archiefmateriaal dat voornamelijk de persoonlijke opvattingen van de verschillende jeugdleiders verduidelijkt is in de Nederlandse archieven slechts in beperkte mate beschikbaar. Noodzakelijkerwijs ligt het zwaartepunt daarom op propagandistische stukken, die in veel gevallen in gedigitaliseerde vorm op het internet te raadplegen zijn.

Een extensieve analyse van propagandistische bronnen om fascistische bewegingen te duiden is niet onomstreden, maar wordt bij recente publicaties niettemin steeds vaker toegepast. In mei 2016 verscheen *Fout! Wat Hollandse Nazi-kranten schreven over Nederland, Joden en verzet. 1940-1945*, een door Bas Kromhout samengestelde bundel van artikelen uit verschillende nationaalsocialistische bladen met commentaar van vijf historici. Het doel van deze bloemlezing is om aan te tonen dat de NSB geen relatief gematigde beweging met halfzachte burgermannetjes was, maar getypeerd moet worden

als onvervalst extremistisch en virulent antisemitisch. Collectiespecialist Huibert Crijns van de Koninklijke Bibliotheek geeft daarbij terecht aan dat Nederlandse nationaalsocialistische publicaties uit de Tweede Wereldoorlog uitstekend laten zien ‘welke ideologische ontwikkeling de nationaal-socialisten doormaakten en hoe hun beeld van de werkelijkheid eruit zag’.⁹ Historici Robin te Slaa en Edwin Klijn laten in hun titanenwerk over de beginjaren van de NSB propagandistische bronnen evenmin links liggen. Zij stellen dat het fascisme ‘als complex historisch fenomeen niet begrepen [kan] worden zonder haar idealen te bestuderen’, waarmee wordt gewezen op de combinatie van antimodernistische en modernistische elementen binnen de ideologie. Fascistische groeperingen kenmerkten zich niet alleen als protestbewegingen (antisemitisch, anticommunistisch, antidemocratisch, enz.). Zij stonden tevens het positief geformuleerde en revolutionair-utopische droombeeld van een uit de as herrezen natie met een nieuwe cultuur voor, uitmondend in een corporatieve staat of een hechte volksgemeenschap. Te Slaa en Klijn stellen dan ook dat de NSB-propaganda niet enkel instrumenteel was, maar dat oprecht idealisme een grote rol speelde.¹⁰ Deze visies sluiten aan bij de culturele benadering van het fascisme alsook bij de transnationale invalshoek van Arnd Bauerkämper, die constateert dat de bagatellisering van fascistische Europese aspiraties als propagandistische camou-

9 Bas Kromhout, *Fout! Wat Hollandse Nazi-kranten schreven over Nederland, Joden en verzet. 1940-1945* (Amsterdam 2016) 6-11, 131.

10 Robin te Slaa en Edwin Klijn, *De NSB. Ontstaan en opkomst van de Nationaal-Socialistische Beweging, 1931-1935* (Amsterdam 2009) 791-793.

flage achterhaald is.¹¹ In de volgende paragraaf zal nader worden ingegaan op deze wetenschappelijke opvattingen.

Aan het gebruik van propagandistisch materiaal kleven uiteraard nadelen. Dergelijke bronnen staan bol van ideologisch gemotiveerde vooringenomenheden die de historicus dient te ontzenuwen. Het voordeel is daarentegen dat partijpublicaties onomstotelijk duidelijk maken welke lijn een beweging beoogt uit te zetten. Met die gedachte in het achterhoofd dient het artikel gelezen te worden. Naast propaganda zal met een breder scala aan bronnen duidelijk worden gemaakt dat het fascistische Europa-ideaal een elastisch begrip was, waar bloedgroepen binnen de Jeugdstorm en andere fascistische organisaties op verschillende wijze invulling aan gaven om zo hun eigen ideologische hersenspinsels gerealiseerd te krijgen.¹²

Wat is fascisme?

Het duiden van de fascistische ideeënleer is niet gemakkelijk. Het complexe en omstreden onderzoeksgebied van de fascistiestudies wordt sinds de opkomst van

11 Arnd Bauerkämper, ‘Transnational fascism. Cross-border relations between regimes and movements in Europe, 1922-1939’, *East Central Europe* 37.2-3 (2010) 214-246, aldaar 217; Arnd Bauerkämper, ‘Ambiguities of transnationalism. Fascism in Europe between pan-Europeanism and ultra-nationalism, 1919-39’, *German Historical Institute London Bulletin* 29.2 (2007) 43-67, aldaar 44.

12 Het concept van een ‘elastisch Europa’ is ontleend aan de ideeën van historicus Robin de Bruin, die de term gebruikt om te verklaren welk geïntegreerd Europa de Nederlandse politieke partijen in de jaren vijftig voor ogen hadden. Robin de Bruin, *Elastisch Europa. De integratie van Europa en de Nederlandse politiek, 1947-1968* (Amsterdam 2014) 21.

het fenomeen in de jaren twintig vormgegeven door verhitte debatten en frequente paradigmawisselingen. Allereerst is er de vraag of het fascisme überhaupt als een serieuze ideologie bestudeerd moet worden. Vooral in de eerste decennia na 1945, met de gruwelen van de oorlog nog vers in het geheugen, staarden onderzoekers zich blind op de ultranationalistische en reactionaire karakteristieken waarmee de algemene tendens werd om het fascisme af te doen als een 'historical negativity'. Meer recent bepleitten onderzoekers als Richard Bosworth en Paul Corner dat het fascisme een tamelijk oppervlakkig verschijnsel was, dat vooral door een nihilistische geweldsdrang wordt gekenmerkt.¹³ In Nederland worden dergelijke interpretaties met name vertolkt door historicus Gjalt Zondergeld, die zich in zijn publicaties niet zelden van een moralistische houding bedient en het fascisme laat voorkomen als een 'negatief gerichte anti-ideologie', een 'doctrineloze doctrine' en 'puur nihilisme'.¹⁴

Aan deze visie zitten nogal wat tekortkomingen. Moreel is het wellicht bevredigend om het fascisme neer te zetten als een schijnideologie die het ultieme kwaad representeert, maar daarmee kunnen we niets verklaren. Om dit gecompliceerde fenomeen te begrijpen is het van belang om in de huid te kruipen van fascist en hun denkbeelden serieus te onderzoeken

13 David D. Roberts, *Fascist interactions. Proposals for a new approach to fascism and its era, 1919-1945* (New York 2016) 6-7.

14 Gjalt Zondergeld, *Ons socialisme, Uw toekomst! Henk Woudenberg en het Nederlands Arbeidsfront (1942-1945)* (Apeldoorn en Antwerpen 2010) 8, 16, 19; Gjalt Zondergeld, *Goed en kwaad. Vijftien opstellen van fascisme tot pacifisme, van Rudolf Steiner tot Colijn* (Apeldoorn en Antwerpen 2002) 10, 191-192; Gjalt Zondergeld, *Een kleine troep vervuld van haat. Arnold Meijer en het Nationaal Front* (Houten 1986) 19-21.

– een benaderingswijze die George Mosse omschrijft als 'methodologische empathie'.¹⁵ Het klassieke beeld van fascist en iconoclasten en opportunisten behoeft nuancering. In veel gevallen ging het om ware hemelbestormers die heilig geloofden in hun utopische idealen. Ondanks de abominabele misdaden die uit naam van het fascisme zijn gepleegd, dient dit verschijnsel dan ook niet te worden bezien als een bedrijfsongeval buiten de Europese geschiedenis, nihilistisch en gespeend van enige cultuur. Het betrof een volwaardige ideologie die voor ogen had een eigen culturele revolutie teweeg te brengen om tot de creatie te komen van een nieuwe maatschappij en een nieuwe mens.¹⁶ Deze 'cultural approach' is binnen de fascismestudies decennialang onderbelicht gebleven, maar wordt steeds breder gedragen. Waar 'fascistische cultuur' zo'n vijftientwintig jaar geleden nog als een oxymoron te boek stond, is dit in actuele debatten een geaccepteerde term geworden om het fascisme te duiden.¹⁷

Een tweede belangrijke discussie betreft de reikwijdte van het begrip 'fascisme'. Bosworth vertegenwoordigt een stroming die stelt dat het label alleen op de Italiaanse casus kan worden geplakt. De verschillen met bijvoorbeeld de nazi's of de NSB zijn vanuit deze denktrant te groot om de

15 George L. Mosse, *Confronting history. A memoir* (Madison en Londen 2000) 172.

16 Robin te Slaa laat dit in zijn meest recente boek voortreffelijk zien. Robin te Slaa, *Wat is fascisme? Oorsprong en ideologie* (Amsterdam 2017) 269-271.

17 Roger Griffin, 'Fascism and culture. A Mosse-centric meta-narrative (or how fascist studies reinvented the wheel)', in: António Costa Pinto ed., *Rethinking the nature of fascism. Comparative perspectives* (Basingstoke 2011) 85-116, aldaar 87-91, 109; Roger Griffin, 'Fascism's modernist revolution. A new paradigm for the study of right-wing dictatorships', *Fascism* 5.2 (2016) 105-129, aldaar 105-112.

bewegingen onder eenzelfde noemer te brengen. Haaks op deze gedachte staan de ideeën van fascisme-experts als Roger Griffin, Stanley Payne en Robert Paxton. Zij staan voor een generieke theorie, waarin verschillende bewegingen als nationale varianten van hetzelfde verschijnsel worden beschouwd. In Nederland is de meest uitgesproken aanhanger van deze denkrichting de in maart 2017 gepromoveerde neerlandicus Willem Huberts, die in zijn proefschrift het Nederlandse fascisme toetst aan het generieke fascisme.¹⁸ Exemplarisch voor de meningsverschillen die tussen deze twee kampen heersen is de discussie naar aanleiding van de publicatie van *The Oxford handbook of fascism*. In de inleiding van dit handboek haalt redacteur Bosworth uit naar onderzoekers die menen dat het fascisme in een paar regels benoemd zou kunnen worden. Volgens hem dient de sociale en politieke context van de ideologie centraal te staan.¹⁹ Hierop opende Griffin frontaal de tegenaanval door te stellen dat het handboek een raamwerk ontbeert waarin de contouren van het fascisme kunnen worden geschetst. In zijn recensie verschenen in *The English Historical Review* heeft Griffin verder weinig goede woorden over voor Bosworth, wiens aanstelling als redacteur hij smalend vergelijkt met een veganistische restauranthouder die een team van koks leidt om een middeleeuws vleesbanket voor te bereiden.²⁰

18 Willem Huberts, *In de ban van een beter verleden. Het Nederlandse fascisme 1923-1945* (Nijmegen 2017) 220-223.

19 R.J.B. Bosworth, 'Introduction', in: Idem ed., *The Oxford handbook of fascism* (Oxford 2010) 1-7, aldaar 5-6.

20 Roger Griffin, 'The Oxford handbook of fascism (book review)', *The English Historical Review* 124.511 (2009) 1535-1539.

Op beide visies valt het een en ander aan te merken. Bosworth wijst terecht op de uniciteit van nationale bewegingen, maar verliest daarbij uit het oog dat fascistenaanpak op internationaal vlak actief met elkaar samenwerkten en zich ideologisch sterk tot elkaar aangetrokken voelden. De generieke benadering van het fascisme leidt tot een betere balans tussen de aandacht voor nationale verscheidenheid en internationale samenhang, maar heeft als onontkoombaar nadeel dat elke definitie selectief geformuleerd is. Voor Griffin is fascisme de palingenetische vorm van populistisch ultranationalisme, Payne hamert op de verheerlijking van geweld en Paxton haalt expansionistische driften aan.²¹ Elke pleitbezorger van een generieke theorie privilegieert verschillende elementen die hij of zij fundamenteel acht, maar tussen deze rivaliserende claims is door de complexiteit en ambiguïteit van de ideologie onmogelijk een 'winnaar' aan te wijzen.

Recent wordt het nut van een eenduidige definitie van het fascisme steeds vaker ter discussie gesteld.²² In plaats daarvan wordt het binnen het onderzoeksgebied (evenals daarbuiten) steeds meer bon ton om onderwerpen vanuit een transnationale hoek te benaderen. Pioniers op dit gebied zoals historici Arnd Bauerkämper en

21 Roger Griffin, *The nature of fascism* (Londen en New York 1991) 26; Stanley G. Payne, 'The concept of fascism', in: Stein Ugelvik Larson e.a. ed., *Who were the fascists? Social roots of European fascists* (Bergen 1980) 14-25, aldaar 14; Robert O. Paxton, *The anatomy of fascism* (Londen 2004) 218-220.

22 Kevin Passmore, *Fascism. A very short introduction* (tweede druk, Oxford 2014) xiii; Aristotle Kallis en António Costa Pinto, 'Conclusion. Embracing complexity and transnational dynamics. The diffusion of fascism and the hybridization of dictatorships in inter-war Europe', in: Idem ed., *Rethinking fascism and dictatorship in Europe* (Basingstoke 2014) 272-282, aldaar 281.

Constantin Iordachi richten zich hoofdzakelijk op het spanningsveld tussen nationalisme en internationalisme.²³ Zij onderkennen dat ultranationalisme aan de kern raakt van het fascisme, maar beklemtonen dat fascistena zich evenzeer als onderdeel beschouwden van een overkoepelende, grensoverschrijdende beweging. Betoogd wordt dat deze ogenschijnlijke tegenstelling in de praktijk competitieve samenwerkingsverbanden teweegbracht waarin internationale samenwerkingsaspiraties hand in hand gingen met onderlinge vetes, veroorzaakt door tegenstrijdige nationalistische belangen en ideologische kernpunten. Bauerkämper stelt dat dergelijke ambivalente verstandhoudingen het duidelijkst op de voorgrond treden als de relaties tussen de kleinere fascistische bewegingen en hun grotere broers in nazi-Duitsland en fascistisch Italië onder het vergrootglas worden gelegd. Een beweging als de NSB keek voortdurend naar de ideologische geestverwanten in deze twee landen, maar was tegelijkertijd selectief in het overnemen van elementen om niet over te komen als een slaafse kopie, alsmede

23 Naast publicaties van de hand van Bauerkämper en Iordachi uit 2010 wordt transnationaal fascisme vooral de laatste jaren steeds frequenter onder de aandacht gebracht. Het tweede nummer uit 2013 van het wetenschappelijke tijdschrift *Fascism* was een 'special issue' over het onderwerp. Op de Freie Universität Berlin vond tussen 19 en 21 juni 2014 een conferentie geheel in het teken van transnationaal fascisme plaats. Bauerkämper, 'Transnational fascism', 214-246; Bauerkämper, 'Ambiguities of transnationalism', 43-67; Constantin Iordachi, 'Introduction. Fascism in interwar East Central and Southeastern Europe. Toward a new transnational research agenda', *East Central Europe* 37.2-3 (2010) 161-213; Alessandro Salvador, 'Fascism without borders. Transnational connections and co-operation between movements and regimes in Europe from 1918 to 1945', *Fascism* 3.2 (2014) 153-161.

om de eigen nationalistische belangen na te kunnen blijven streven.²⁴

In het kielzog van Bauerkämper en vakgenoten heeft onderzoek naar het concept van transnationaal fascisme sinds 2010 een enorme opmars gemaakt. Fascistische en fascistoïde bewegingen uit landen en gebieden als Letland, Rusland, Kroatië, Japan, de Elzas, Spanje, Oostenrijk en Groot-Brittannië zijn hierbij als casestudy's aangegrepen om de transnationaliteit van het fenomeen te kunnen stavens.²⁵ Naast vernieuwde aandacht voor de kleine fascistische medestrevens worden tevens nieuwe perspectieven aangeboord

24 Bauerkämper wijst hierop, maar daarnaast komt de dubbelzinnige verhouding tussen de NSB en nazi-Duitsland ook in recente publicaties uitgebreid aan de orde. Bauerkämper, 'Transnational fascism', 233, 235-236; Robert Grunert, *Der Europagedanke westeuropäischer fascistischer Bewegungen 1940-1945* (Paderborn 2012) 9-23; Dietrich Orlow, *The lure of fascism in Western Europe. German Nazis, Dutch and French fascists* (New York 2009) 62, 87, 121-122, 147; Jennifer L. Foray, 'An old empire in a new order. The global designs of the Dutch Nazi Party, 1931-1942', *European History Quarterly* 43.1 (2013) 27-52; Emerson Vermaat, *Anton Mussert en zijn conflict met de SS* (Soesterberg 2011).

25 Jordan Kuck, 'Renewed Latvia. A case study of the transnational fascism model', *Fascism* 2.2 (2013) 183-204; Susanne Hohler, 'Russian fascism in exile. A historical and phenomenological perspective on transnational fascism', *Fascism* 2.2 (2013) 121-140; Rory Yeomans, 'The adventures of an Ustasha Youth leader in the Adriatic. Transnational fascism and the travel polemics of Dragutin Gjurčić', *Journal of Tourism History* 6.2-3 (2014) 158-173; Daniel Hedinger, 'Universal fascism and its global legacy. Italy's and Japan's entangled history in the early 1930s', *Fascism* 2.2 (2013) 141-160; Samuel Huston Goodfellow, 'Fascism as a transnational movement. The case of inter-war Alsace', *Contemporary European History* 22.1 (2013) 87-106; Óscar Rodríguez Barreira, 'The many heads of the hydra. Local parafascism in Spain and Europe, 1936-50', *Journal of Contemporary History* 49.4 (2014) 702-726; Julie Thorpe, 'Austrofascism. Revisiting the "authoritarian state" 40 years on', *Journal of Contemporary History* 45.2 (2010) 315-343; Salvatore Garau, 'The internationalisation of Italian Fascism in the face of German

door het traditioneel onderzochte staats-lijk perspectief te verruilen voor de concentratie op ‘non-state actors’, zoals bijvoorbeeld intellectuelen, oorlogsveteranen, pedagogen, schrijvers en vrouwenbewegingen.²⁶ Dit artikel borduurt voort op deze ideeën en ontwikkelingen, maar past ze toe op een doelgroep (jongeren), een beweging (de Nationale Jeugdstorm) en een organisatie (het Europees Jeugdverbond) die in huidig onderzoek nog maar betrekkelijk weinig aandacht hebben genoten. Transnationale dimensies voeren hierin de boventoon, waarbij tegelijkertijd aan het licht zal worden gebracht dat jeugdbewegingen en hun aanhang continu met elkaar op ramkoers lagen.

Opmaat naar een pan-Europese organisatie

Het internationalisme van de Jeugdstorm openbaarde zich na de oprichting in september 1934 nog niet direct. De eerste bestaansjaren stonden voor de jeugdbewe-

national socialism, and its impact on the British Union of Fascists’, *Politics, Religion & Ideology* 15.1 (2014) 45-63.

²⁶ Floris Daniël Knegt, *Fascism, liberalism and Europeanism in the political thought of Bertrand de Jouvenel and Alfred Fabre-Luce* (Amsterdam 2017); Ángel Alcalde, ‘War veterans and the transnational origins of Italian Fascism (1917-1919)’, *Journal of Modern Italian Studies* 21.4 (2016) 565-583; Martin Gutmann, ‘Engineering the European *Volksgemeinschaft*. Social engineering, pedagogy and fascism in the case of the Swiss Alfred Zander’, *Journal of Contemporary History* 51.1 (2016) 40-60; Benjamin George Martin, “European literature” in the Nazi New Order. The cultural politics of the European Writers’ Union, 1941-3’, *Journal of Contemporary History* 48.3 (2013) 486-508; Elizabeth Harvey, ‘International networks and cross-border cooperation. National socialist women and the vision of a “New Order” in Europe’, *Politics, Religion & Ideology* 13.2 (2012) 141-158.

ging in het teken van wanordelijkheden en tegenspoed. Door de nauwe banden met de NSB kwam de Jeugdstorm tijdens het interbellum meermaals in aanvaring met politie en justitie, wat de jeugdbeweging op meerdere verboden kwam te staan en twee ontbindingen in de hand werkte.²⁷ De voortdurende pressie vanuit de overheid hing als een molensteen om de nek van hoofdstormer Van Geelkerken. Krampachtig probeerde hij zijn beweging te onttrekken aan het imago van NSB-jeugd door te beklemtonen dat de NJS een weliswaar nationalistische, maar politiek kleurloze koers voer. Aanhoudende tenlasteleggingen over de vermeende ideologische verwantschap met de nazistische Hitlerjugend (HJ) werden eveneens stellig weggewoven. Al in 1935 werd wereldkundig gemaakt dat men ‘noch uiterlijk, noch innerlijk een nabootsing van de Hitlerjeugd [wil] zijn. De N.J.S. beweegt zich niet op politiek terrein.’²⁸ Met een dergelijke instelling bood het reilen en zeilen van de Jeugdstorm in haar beginjaren geen plaats voor transnationale interactie en Europees denken.

Dat Van Geelkerken politiek geen kleur durfde te bekennen, werd niet door iedereen binnen de Jeugdstorm geapprecieerd. Volgens de meer radicale leden was er door de apolitieke beleidsvoering kraak noch smaak aan de beweging. Deze groep ‘volksen’, die een op raciale motieven gestoeld Groot-Germaans rijk voorstond, wilde dat de NJS zich openlijk bekende tot het nationaalsocialisme. Daartegenover stond het ‘Dietse’ kamp, met onder

²⁷ ‘Brief van Hoofd Jongerenkwartier aan Van Anrooy, 10 herfstmaand 1940’, NIOD, Archief 123 NSB, inv. nr. 136; Barnouw, ‘Wie de jeugd heeft’, 5-7; De Rooy, “Jeugd is een argloos, overmoedig spel”, 97-98. ²⁸ ‘Wat anderen van ons zeggen!’, *De Stormmeeuw* 1.25 (1935) 3.

meer Van Geelkerken en NSB-leider Mussert, dat vanuit hun Nederlands-nationalistische idealen meer in staten dacht en hoofdzakelijk de eenwording van Nederland en Vlaanderen in een Groot-Nederland bepleitte. In 1939 barstte de bom tussen het Dietse annex Groot-Nederlandse en volkse annex Groot-Germaanse kamp. Onder druk van de overheid had Van Geelkerken zich genoodzaakt gezien het lidmaatschap van de NSB onverenigbaar te maken met dat van de NJS, wat voor enkele Groot-Germaanse prominenten de druppel was die de emmer deed overlopen.²⁹ Gefrustreerd met de 'kwade politieke reuk' van de Jeugdstorm besloten Meinoud Marinus Rost van Tonningen en Henk Feldmeijer, twee voorvechters van de SS-ideologie, een strijdlustigere jeugdbeweging in het leven te roepen die de naam Mussertgarde kreeg.³⁰ Daarnaast ontstond begin 1940 in Den Haag onder aanvoering van ex-Jeugdstormleidster Lien van Eck een nieuwe jeugdorganisatie genaamd Blauwvoet. Ook Van Eck had een op Groot-Germaanse leest geschoeide jeugdbeweging voor ogen door reeds bij de stichting erop te wijzen dat 'met ervaring vanuit Duitschland een nieuwe organisatie [wordt] gebouwd'.³¹

De competentiestrijd tussen Groot-Nederlandse en Groot-Germaanse volgelingen zette zich na de Nederlandse capitulatie in mei 1940 binnen de Jeugdstorm

voort. Eind september zouden Hitler en Arthur Seyss-Inquart, die als *Reichskommissar* grotendeels de scepter zwaaide in bezet Nederland, zich ten faveure van Mussert en Van Geelkerken uitspreken.³² Daarmee was de rol van het Groot-Germaanse kamp voorlopig goeddeels uitgespeeld. Tussen mei en september 1940 heerste er evenwel nog een machtsvacuüm, dat door de 'volksen' met beide handen werd aangegrepen om de Groot-Germaanse idee bij Nederlandse jongeren ingeprent te krijgen. Op instigatie van Wim en Florrie Heubel, twee Groot-Germaanse scherpslijpers binnen de NJS, vertrokken in de zomer van 1940 honderden Jeugdstormers naar Duitse kampen in de hoop dat zij de kunst zouden afkijken bij de Hitlerjugend, alsmede om de geesten rijp te maken voor nazificatie. Tussen 3 en 13 augustus vond op de *Reichsjugendführerschule* in Potsdam een kadercursus plaats voor circa 50 Jeugdstormleiders en -leidsters. Verspreid over augustus en september vertrokken eveneens enkele honderden jongens en meisjes naar vakantie-kampen in Thüringen en Mecklenburg.³³

Uit de tientallen bewaarde egodocumenten met betrekking tot deze kampen valt een dubbelzinnig beeld op te maken. Enerzijds liepen de jongens en meisjes warm voor onbekende onderwerpen zoals de nazistische rassentheorieën, anderzijds voelden zij zich beknot in hun vaderlandsliefde door de stelselmatige verdrukking van traditionele Jeugdstormgebrui-

29 David Barnouw, *Van NIVO tot Reichsschule. Nationaal-Socialistische onderwijsinstellingen in Nederland; Nederlandse meisjes in Duitse vakantie-kampen, zomer 1940* (Den Haag 1981) 68.

30 'Jeugdbeweging en Nationaal-socialisme', NIOD, Archief 123 NSB, inv. nr. 1350, 3; voor de opkomst en ontwikkeling van de Mussertgarde zie: Bas Kromhout, *De voorman. Henk Feldmeijer en de Nederlandse SS* (Amsterdam 2012) 88-102.

31 'Verslag Lien van Eck 30 juli 1940 Den Haag', NIOD, Archief 169 Rost van Tonningen, M.M., inv. nr. 627.

32 Meinoud Marinus Rost van Tonningen, *Correspondentie van Mr. M.M. Rost van Tonningen. Deel I 1921 – mei 1942*, E. Fraenkel-Verkade en A.J. van der Leeuw ed. (Den Haag 1967) 129, 139.

33 Barnouw, *Van NIVO tot Reichsschule*, 74-89.

ken, religie en de Nederlandse soevereiniteit.³⁴ Dergelijke spanningen tussen Groot-Nederlandse en Groot-Germaanse denkbeelden waren een voorproefje van een conflict dat zich naarmate de oorlog vorderde steeds duidelijker zou manifesteren en alsmaar op de spits werd gedreven.

De eerste internationale contacten tussen de Jeugdstorm en de HJ in de vorm van vakantiecampen en kadercursussen maakten de weg vrij voor verdergaande samenwerking via multilaterale kanalen vanaf 1941. Bij de Hitlerjugend had de gedachte postgevat dat het nieuwe Europa niet om een pan-Europese jeugdorganisatie van fascistische snit heen kon. Het initiatief hiertoe werd genomen in samenwerking met de Italiaanse jeugdbeweging Gioventù Italiana del Littorio (GIL), die zich in de oorlog een weliswaar zwakke, maar onmisbare bondgenoot had getoond. In oktober 1940 werden de eerste stappen gezet toen Mussolini de Hitlerjugend samen met jeugdbewegingen uit Spanje, Hongarije, Bulgarije en Roemenië uitnodigde in Padua voor een militaire parade. Een paar weken later woonden de Duitse en Italiaanse jeugdbewegingen op uitnodiging van hun Roemeense evenknie het dertienjarig jubileum van de IJzeren Garde in Boekarest bij.³⁵ Ondanks dat de Hitlerjugend en de GIL elkaar voortdurend probeerden te overtreffen om hun internationale machtspositie te

verstevigen, kwamen de verenigingen overeen dat met de oprichting van een organisatie van Europees signatuur van start moest worden gegaan.

Tussen 26 februari en 2 maart 1941 vonden in Garmisch-Partenkirchen de zesde *Winterkampfspiele* van de Hitlerjugend plaats. Voor het eerst had de HJ deze opengesteld voor dertien buitenlandse jeugdbewegingen, waaronder de Jeugdstorm. De winterspelen waren onder het mom van vriendschappelijke sportwedstrijden op touw gezet, maar werden in werkelijkheid primair aangewend om de politieke grondslagen te leggen voor een toekomstig Europees Jeugdverbond. Met Baldur von Schirach en Artur Axmann aan het roer, de respectievelijk voormalig en regerend *Reichsjugendführer*, werd met Van Geelkerken en de overige jeugdleiders overeengekomen dat de winterspelen de eerste in een reeks van Europese ontmoetingen tussen fascistische jeugdbewegingen zouden zijn.³⁶ Al vanaf de eerste bijeenkomst in Garmisch-Partenkirchen had de HJ voor ogen om haar macht over de kleinere jeugdbewegingen te vergroten. Zowel Axmann als Rudolf Hess, de toenmalig plaatsvervanger van Hitler, hadden in hun toespraken de bijeenkomst met een confederaal sausje opgediend om het geheel wat verteerbaarder te maken voor de kleinere jeugdbewegingen.³⁷ In navolging van hun broederlijke woorden straalde Van Geelkerken, die fas-

34 De reisverslagen van Jeugdstormers zijn in het NIOD te raadplegen. NIOD, Archief 169 Rost van Tonningen, M.M., inv. nrs. 1084-1087, 1089-1092; 'Journaal! Onze reis naar Potsdam', NIOD, Archief 244 Europese dagboeken en egodocumenten, inv. nr. 987.

35 Alessio Ponzio, *Shaping the new man. Youth training regimes in Fascist Italy and Nazi Germany* (Madison 2015) 178-180; 'Van het jeugdfront!', *De Stormmeew* 6.4 (1940) 8.

36 Harald Oelrich, 'Sportgeltung – Weltgeltung'. *Sport im Spannungsfeld der deutsch-italienischen Außenpolitik von 1918 bis 1945* (Munster 2003) 536.

37 'In Zukunft regelmäßiger Austausch der Jugendgruppen. Reichsjugendführer Axmann zieht das Fazit im Treffen der europäischen Jugend', *Völkischer Beobachter*, 4 maart 1941; 'Rudolf Hess begroet de Europeesche jeugd. Strijd om de toekomst van Europa en zijn beschaving', *Het Nationale Dagblad*, 1 maart 1941.

cistische samenwerking op Europees niveau uitsluitend voorstond als de Nederlandse soevereiniteit werd gerespecteerd, in NSB-krant *Het Nationale Dagblad* een groot enthousiasme uit. 'De hoofddruk die ik van de Europeesche samenkomsten heb, is: "Wij verstaan elkaar." Wij voelen dat wij de jeugd van het nieuwe Europa zijn.'³⁸

Nadat de zesde winterspelen tot een einde waren gekomen, intensiverde de relatie tussen de Jeugdstorm en de Hitlerjugend. Axmann bracht in mei een bezoek aan Nederland, nadat hij eerder die maand met Mussolini en Galeazzo Ciano, de Italiaanse minister van Buitenlandse Zaken, officieel overeenstemming had bereikt over de grondlegging van een Europese jeugdassociatie.³⁹ Terwijl de HJ-leider Van Geelkerken ongetwijfeld aanspoorde om zich te committeren aan verdergaande samenwerking op Europees niveau, ontstonden er spanningen binnen de eigen Jeugdstormgelederen.⁴⁰ De in april benoemde stafleider Casparus Quispel, die met zijn promotie direct onder Van Geelkerken stond, begon actief NJS'ers te werven voor de opblazende strijd aan het oostfront 'om mede te helpen het Bolsjewisme de nek te breken'.⁴¹ Quispels Europa-ideaal richtte zich niet zozeer op een politiek jeugdverbond, maar was

vooral geënt op gezamenlijke frontinzet door de Europese jeugd. Zijn denkbeelden zorgden voor scheve gezichten bij Van Geelkerken en zijn Dietse getrouwen. Zij zagen niets in Jeugdstormdeelname aan de oorlog, omdat gevreesd werd voor Groot-Germaanse indoctrinatie door organisaties als de Hitlerjugend en de ss.⁴² Toen Quispel rond de zomer naar Duitsland vertrok voor een eenjarige opleiding bij de Waffen-SS, was het probleem tijdelijk opgelost. Het lag echter in de lijn der verwachting dat dit sluimerende conflict vroeg of laat tot escalatie zou leiden.

Met het eerdere succes van Garmisch-Partenkirchen werden de deuren van de vijfde *Sommerskampfspiele* in Breslau (nu: Wrocław) geopend voor de Jeugdstorm en haar fascistische deelgenoten. Nog altijd toonden Von Schirach en Axmann zich goedwillend tegenover de kleinere jeugdorganisaties door Europese samenwerking in direct verband te brengen met gelijkwaardigheid, kameraadschap en wederzijds respect.⁴³ Op het eerste gezicht leek de NJS zich inderdaad vrijelijk te kunnen ontplooiën. In een dagboekverslag wordt een eerste ontmoeting omschreven met de Kroatische en Bulgaarse jongens en meisjes, met wie direct de nationale insignes werden uitgewisseld.⁴⁴ Ook met vertegenwoordigers uit Finland, Italië en

38 'Vaandeldrager van het nieuwe Europa. Jeugd van verschillende landen tegast bij de Deutsche jeugd', *Het Nationale Dagblad*, 7 maart 1941.

39 Artur Axmann, *Das kann doch nicht das Ende sein. Hitlers letzter Reichsjugendführer erinnert sich* (Schnellbach 1995) 272-274.

40 'De jeugd van Nieuw Europa marcheert!', *De Stormmeeuw* 7.5 (1941) 97-99, aldaar 97; 'De jeugd van twee Germaansche volkeren', *Het Nationale Dagblad*, 9 mei 1941; 'De Nederlandsche en de Deutsche jeugd', *Dordtsch Dagblad*, 28 mei 1941.

41 'Uittreksel van streekorder nr. 74', NIOD, Archief 123 NSB, inv. nr. 1159.

42 'Proces-verbaal Casparus Quispel, 1e getuige Cornelis van Geelkerken', NA-CABR, inv. nr. 57332, 2; Kwak, 'De Nationale Jeugdstorm', 146-148.

43 'Appel an Europas Jugend. Baldur von Schirach sprach in Breslau', *Völkischer Beobachter*, 30 augustus 1941; Toni Morant i Ariño, 'Die Gründung des "Europäischen Jugendverbandes" und die Frauen- und Jugendorganisationen der Falange (Wien, September 1942)', *Themenportal Europäische Geschichte* (2012) 1-9, aldaar 4.

44 'De Jeugdstorm in Breslau. In het front van de Europeesche jeugd', *De Stormmeeuw* 7.9 (1941) 193-196, aldaar 194-195.



Reichsjugendführer Axmann (links vooraan) en hoofdstormer Van Geelkerken (rechts, met karpoeets van de Jeugdstorm) in gesprek tijdens een bezoek van de Hitlerjugendleiding aan Nederland, mei 1941.

Rijksmuseum Amsterdam, Fotodienst NSB, NG-2007-35-104

Spanje, waarmee nog niet eerder samenwerkingsverbanden waren onderhouden, raakte men in contact.⁴⁵ Bovenal zochten de Jeugdstormers toenadering tot de Vlaamse jongeren die verenigd waren in de eenheidsjeugdbeweging Nationaal-Socialistische Jeugd Vlaanderen (NSJV). Vanuit hun gedeelde Groot-Nederlandse idealen werd tegen het einde van de bijeenkomst een kameraadschapsavond georganiseerd door de 36 aanwezige NJS'ers en een dertigtal NSJV-leden, die voornamelijk invulling kreeg door het zingen van Dietse liederen.⁴⁶ Het had er alle schijn van dat de Dietse idealen van de Nederlanders en Vlamingen in de pas liepen met de HJ-ideologie, maar in werkelijkheid lagen de verhoudingen anders. Volgens Ezio Mizzan, de Italiaanse afgevaardigde in Breslau,

45 'Europa's jeugd te Breslau bijeen. Nieuw kameraadschap, waaruit eenmaal het Nieuwe Europa zal opbloeien', *Het Nationale Dagblad*, 2 september 1941.

46 'De Jeugdstorm in Breslau. Het dagboek vervolgd en ... besloten', *De Stormmeeuw* 7.10 (1941) 222-225, aldaar 223-224.

moest de relatie tussen de Hitlerjugend en de Jeugdstorm eerder getypeerd worden als ongemakkelijk dan als broederlijk.⁴⁷ Het tweeledige karakter van de Duitse jeugdorganisatie lag hieraan ten grondslag. Nu eens traden de Duitsers naar voren als een confraterbeweging, dan weer ontpopten zij zich als onderdeel van een annexionistische grootmacht die Nederland in een ijzeren greep had.

Ondanks dergelijke strubbelingen hadden de bijeenkomsten in Garmisch-Partenkirchen en Breslau dusdanig veel losgemaakt dat het Europees denken in de loop van 1942 een kernelement binnen de Jeugdstormideologie werd. Met name de verschillende artikelen over het 'nieuwe Europa' die ingang vonden in *De Stormmeeuw* bevestigden dat. In het aprilnummer werd Hitlers verjaardag aangegrepen om de hoop uit te spreken dat

47 Ponzio, *Shaping the new man*, 181.

het 'stille Nederland [...] den Führer op den zwaren weg naar Nieuw-Europa volgt'.⁴⁸ Dit zette de toon voor latere nummers waarin ruim aandacht werd geschonken aan de verbintenis met buitenlandse fascistische jeugdbewegingen. Vanuit Diets oogpunt werd hierbij in het bijzonder belangstelling getoond voor de gevoelsband met de NSJV, die niet in contradictie werd geacht met de HJ-plannen voor een Europees samenwerkingsverband of een Groot-Germaanse samenleving.⁴⁹

Axmann maakte handig gebruik van de Europese geestdrift binnen de Jeugdstorm. Begin 1942 bracht hij opnieuw een bezoek aan Nederland om de banden met Van Geelkerken aan te halen, maar bovenal om de *Kulturkundgebungen der europäischen Jugend Weimar-Florenz* aan te prijzen.⁵⁰ Deze manifestaties hadden tot doel om de Europese jeugd op cultureel vlak nader tot elkaar te brengen. De NJS-leiding ging graag op Axmanns uitnodiging in, waarop een afvaardiging tussen 18 en 30 juni in Weimar en Florence vertoefde om de gemeenschappelijke Euro-

pese cultuurwaarden uit te dragen.⁵¹ De keuze voor een 'cultuurbrug' tussen deze twee steden kwam niet uit de lucht vallen. Naar Axmanns eigen bewoordingen '[ging es] von der Stadt Goethes und Schillers in die Stadt von Dante und Michelangelo', hetgeen ook *De Stormmeeuw* niet onbesproken liet.⁵²

Tijdens de bijeenkomsten in Duitsland en Italië werd de aanwezige jongeren een gevarieerd programma aangeboden van tentoonstellingen, wedstrijden en discussiegroepen. In Weimar vond onderlinge competitie plaats aan de hand van drie categorieën: 'Das deutsche und das europäische Jugendbuch', 'Die Jugendpresse in Europa' en 'Die Musikarbeit der Hitler-Jugend'. De Jeugdstorm wist met het kinderboek *Paddeltje, de scheepsjongen van De Ruyter* een eerste prijs te bemachtigen, wat vol trots werd uitgemeten in NSB-weekblad *Volk en Vaderland*.⁵³ De Italiaanse tegenhanger werd vormgegeven door vier filmwedstrijden in de categorieën speelfilm, documentaire, cultuurfilm

48 'Bij den verjaardag van den Führer', *De Stormmeeuw* 8.4 (1942) 97-99, aldaar 97.

49 'De jeugd van het Nieuwe Europa', *De Stormmeeuw* 8.5 (1942) 136-137, aldaar 137; 'De stem van Vlaanderen. De N.S.J.V. marcheert! De eerste cultuurweek der N.S.J.V.', *De Stormmeeuw* 8.6 (1942) 165-166; 'Uit de Zuidelijke Nederlanden. Sport & cultuur', *De Stormmeeuw* 8.7 (1942) 322-324.

50 Michael Buddrus, *Totale Erziehung für den totalen Krieg. Hitlerjugend und nationalsozialistische Jugendpolitik* (München 2003) 789-790.

51 'Brief van Bannführer Jürgens aan Hauptbannführer Lindenburger betreffende Kulturkundgebung Weimar-Florenz, 6 mei 1942' en 'Brief van Bannführer Jürgens aan Hauptbannführer Lindenburger betreffende Kulturkundgebungen der Europäischen Jugend Weimar-Florenz, 7 mei 1942', NIOD, Archief 088 Arbeitsbereich der NSDAP in den Niederlanden, inv. nr. 407; 'Brief van Bannführer Voss aan Bannführer Wessely, 26 mei 1942' en 'Brief van Bannführer Voss aan het Italiaanse consulaat in Den Haag betreffende de heerenreis naar Florence, 17 juni 1942', NIOD, Archief 088 Arbeitsbereich der NSDAP in den Niederlanden, inv. nr. 407.

52 Axmann, *Das kann doch nicht das Ende sein*, 294; 'Weimar', *De Stormmeeuw* 8.7 (1942) 231-236, aldaar 231; 'Florence', *De Stormmeeuw* 8.7 (1942) 237-243, aldaar 237.

53 'Das erste Kulturtreffen der europäischen Jugend Weimar – Florenz 1942', NIOD, Archief 123 NSB, inv. nr. 1187, 3; 'De Jeugdstorm op de bijeenkomst der Europeesche jeugd te Weimar en Florence', *Volk en Vaderland*, 10 juli 1942.

en smalfilm. Ook hier sleepten de Nederlandse jongeren een eerste prijs in de wacht.⁵⁴ De discussiegroepen waren tot slot in vijf segmenten opgesplitst: 'Musik', 'Jugendschrifttum', 'Jugendpresse', 'Theater' en 'Rundfunk'.⁵⁵

Tijdens deze bijeenkomsten was de ondergeschiktheid van kleinere mededingers als de Jeugdstorm aan de imposante Hitlerjugend duidelijk te bemerken. Hoewel de discussiegroepen hoegenaamd geen ongelijke verhoudingen opleverden, vielen tijdens de wedstrijden en competities verreweg de meeste prijzen in handen van HJ- en GIL-jongeren.⁵⁶ Over de suprematie van de asmogendheden, en dan vooral nazi-Duitsland, mocht geen misverstand bestaan. Toch leek de Jeugdstorm een niet minder bevlogen deelnemer aan de cultuurmanifestaties, temeer omdat op internationaal niveau intensief werd genetwerkt. Met de Noorse jongeren uit de Nasjonal Samlings Ungdomsfylking (NSUF), die bewonderend omschreven werden als 'prachtige Germaansche typen', werden liederen gezongen. Een van de Jeugdstormers ontving als afscheidscadeau zelfs een boek van Vidkun Quisling, waarin de Noorse jongeren de gesloten vriendschapsband bezegelden met de woorden: 'Ter herinnering aan de as Nederland-Noorwegen'. In samenwerking met de Spaanse jongeren van het Frente de Juventudes (FDJ) werd een kameraad-

schapsavond georganiseerd die in het teken stond van muziek, dans en zang.⁵⁷ Contact met de Denen uit de Nationalsozialistisk Ungdom (NSU) vloeide voort uit de gedeelde hotelkamer, alsmede de publicatie van een interview met NSU-leider Hans Jensen in *De Stormmeeuw*.⁵⁸ Toenadering tot de Hongaarse Levente-jeugd werd gezocht door samen de Csárdás te dansen. Tot slot werd de omgang met de Dietse zuiderburen van de NSJV beschouwd als 'mede de belangrijkste belevenissen' van de bijeenkomsten in Weimar en Florence.⁵⁹

Met het verbroederende samenspel van jongeren uit de Jeugdstorm en verschillende andere jeugdbewegingen poogden de NJS- en HJ-leiding politiek munt te slaan uit de cultuurmanifestaties. Axmann drukte de Nederlanders nogmaals op het hart dat een toekomstige Europese jeugdassociatie 'niet voornemens [is] den aangesloten landen ook maar een enkele regeling op te leggen of bepaalde opvoedingssystemen op te dringen'.⁶⁰ Voor Van Geelkerken waren dergelijke geruststellingen voldoende om de cultuurmanifestaties openlijk te omarmen. De Europese jeugd voelde zich in Weimar en Florence volgens de hoofdstormer één: 'dé jeugd van Europa met een machtig gemeenschappelijk ideaal, met het allesoverheersende gevoel van *zonder* elkaar *niets*, maar *met* elkaar *alles* te zijn'.⁶¹ Hoe de

54 Ibidem, 7-8; Ibidem.

55 'Kulturkundgebungen der europäischen Jugend Weimar-Florenz 18. bis 30. Juni 1942', NIOD, Archief 088 Arbeitsbereich der NSDAP in den Niederlanden, inv. nr. 407; 'Brief van opperstemheer A. Joh. Reinders aan de Nederlandsche Radio Omroep, 13 mei 1942', NA-CABR, inv. nr. 55711.

56 'Das erste Kulturtreffen der europäischen Jugend Weimar – Florenz 1942', NIOD, Archief 123 NSB, inv. nr. 1187.

57 'Weimar', *De Stormmeeuw* 8.7 (1942) 231-236, aldaar 234-235.

58 'De Deensche jeugd maakt front. Gesprek met jeugdleider Hans Jensen, leider der NSU', *De Stormmeeuw* 8.7 (1942) 266-267.

59 'Florence', *De Stormmeeuw* 8.7 (1942) 237-243, aldaar 239-240.

60 'Gesprek met den Rijksjeugdleider Arthur Axmann', *Algemeen Handelsblad*, 23 juni 1942.

61 'Weimar', *De Stormmeeuw* 8.7 (1942) 231-236, aldaar 232. Cursivering in origineel vetgedrukt.

werkelijke verhoudingen achter de schermen lagen is niet met zekerheid vast te stellen, maar het is niet onwaarschijnlijk dat de NJS en HJ elkaar in deze periode nog altijd als bondgenoten in een toekomstig Europees project beschouwden. Hoewel de Jeugdstorm beducht was voor de gespleten tong van de Hitlerjugend, hadden Axmann en zijn gevolg nog geen blijk gegeven van echte machtswellust.

Grondlegging van het Europees Jeugdverbond

De opmaat naar het Europees Jeugdverbond geeft helder weer welke verschillende visies op Europa er leefden onder Duitse en Nederlandse nationaalsocialisten. Al sinds de eerste samenkomst in Garmisch-Partenkirchen in 1941 werd de Hitlerjugend in haar Europese samenwerkingsidealen actief tegengewerkt door verschillende hoge nazifunctionarissen en partijsatrapen. Coöperatie tussen de Germaanse jeugdbewegingen en de minderwaardig geachte Slavische jongeren uit Oost-Europa was ss-leider Heinrich Himmler een doorn in het oog. Hij pleitte derhalve voor afslanking van het jeugdverbond tot een Germaanse pasvorm.⁶² Joachim von Ribbentrop en Joseph Goebbels, ministers van respectievelijk Buitenlandse Zaken en Propaganda, keerden zich overwegend tegen het ogenschijnlijk confederale karakter van het jeugdverbond. Zij wilden Duitse hegemonie op het Europese continent zeker stellen. In september 1942 vond in Wenen een congres plaats waarop het Europees Jeugdverbond zou worden

opgericht. Von Ribbentrop weigerde in eerste instantie Hitlerjeugdleden de benodigde reispapieren te verlenen en verklaarde deelname van diplomaten aan het Weense congres daarenboven als ongewenst.⁶³ Goebbels, die de bijeenkomst in Wenen honend typeerde als een 'Jugendkirmes', sprak zich tijdens een geheime conferentie met Duitse journalisten in scherpe bewoordingen uit tegen 'das Gerede vom "Neuen Europa"'.⁶⁴ Tot slot gooide NSDAP-voorman Martin Bormann de knuppel in het hoenderhok door de jeugdassociatie spottend te betitelen als 'Baldurs Kinderfest', refererend aan EJV-grondlegger Von Schirach.⁶⁵

In Nederland keken de diverse belanghebbenden elkaar evengoed met scheve ogen aan. Rost van Tonningen was op 6 juni met zijn eigen plan voor de Nederlandse jeugd naar voren getreden door de Nederlandse Oost Compagnie in het leven te roepen, die nationaalsocialisti-

63 Jürgen Reulecke, "'Baldurs Kinderfest" oder: Die Gründung des Europäischen Jugendverbandes in Wien am 14.09.1942', in: Franz-Josef Jelich en Stefan Goch ed., *Geschichte als Last und Chance. Festschrift für Bernd Faulenbach* (Essen 2003) 315-323, aldaar 317; Michael Wortmann, *Baldur von Schirach, Hitlers Jugendführer* (Keulen 1982) 211; Jochen von Lang en Claus Sibyll, *Der Hitler-Junge. Baldur von Schirach. Der Mann, der Deutschlands Jugend erzog* (Hamburg 1988) 324.

64 Willi Alfred Boelcke ed., *'Wollt Ihr den totalen Krieg?' Die geheimen Goebbels-Konferenzen 1939-1943* (Stuttgart 1967) 281-282; Oelrich, *'Sportgeltung – Weltgeltung'*, 547-548.

65 Jochen von Lang, *Der Sekretär. Martin Bormann. Der Mann, der Hitler beherrschte* (Stuttgart 1977) 256.

62 Buddrus, *Totale Erziehung für den totalen Krieg*, 787, 790.

sche jongeren moest stimuleren om het ‘Oostland’ te koloniseren.⁶⁶ In de Groot-Germaanse rassengemeenschap die Rost van Tonningen voor ogen had leek geen plaats te zijn voor een Europese jeugdassociatie. De maand juni markeerde eveneens het einde van Quispels diensttijd aan het oostfront, een ervaring die de stafleider dermate genazificeerd had dat hij Jeugdstormers louter nog beschouwde als ‘verdedigers van onze Europeesche, van onze Germaansche kultuur en volks-gemeenschap’.⁶⁷ Met het oog op de jeugd waren het gezamenlijk onder de wapenen staan en het nieuwe Europa voor hem niet langer los van elkaar te zien.⁶⁸ Hoewel met de Europa-idealen van Rost van Tonningen en Quispel een Groot-Germaanse rebellie ophanden leek, bleef de Dietsgezinde Van Geelkerken stevig in het zadel zitten. Ten tijde van de oprichting van het Europees Jeugdverbond kon hij de meer radicale Jeugdstormers tamelijk gemakkelijk het hoofd bieden, daar het merendeel van de leiding toen nog altijd sterk Groot-Nederlands georiënteerd was. Voor de hoofdstormer bood deelname van de Jeugdstorm aan het EJV de Nederlandse jeugd een uitgelezen kans om verzekerd

te zijn van een voorhoedeplek in het nieuwe Europa.⁶⁹

Zo lagen de kaarten aan de vooravond van het congres te Wenen. Het fascistische Europa-ideaal was een vaag en rekbaar begrip, dat onder het mom van eensgezindheid en kameraadschap naar eigen believen werd ingevuld. Desondanks trokken de rivaliserende partijen weer enigszins naar elkaar toe, onder meer omdat zich een gemeenschappelijke vijand aandiende. Twee weken voor de oprichting van het jeugdverbond zag in Washington D.C. de International Student Assembly het licht, waar circa 400 studenten en hoogleraren uit 53 landen waren bijeengekomen om vanuit antifascistisch oogpunt te discussiëren over zaken als democratisering en nationalisme.⁷⁰ De president van de Verenigde Staten, Franklin Delano Roosevelt, greep de studentenbijeekomst aan om zich via een wereldwijde radio-uitzending uit te spreken over jeugdbewegingen als de Jeugdstorm die volgens hem teerden op ‘a diet of false facts, distortions, and prohibitions – all backed up by the guns of the Gestapo’.⁷¹ Een reactie van de Hitlerjugend liet vervolgens niet lang op zich wachten. Daags na Rooseveltts redevoering diende Von

66 Meinoud Marinus Rost van Tonningen, *Bericht von Dr. M. M. Rost van Tonningen, Präsident des Aufsichtsrates der Nederlandsche Oost Compagnie N.V., gegründet am 6. Juni 1942 in Den Haag, über die bisherige und zukünftige geplante Aufbau-Arbeit der Nederlandsche Oost Compagnie N. V. in den besetzten Ostgebieten* (Den Haag 1943); David Barnouw, *Oostboeren, zee-germanen en turfstekers. Kolonisatie tijdens de Tweede Wereldoorlog* (Amsterdam 2004) 40-59; David Barnouw, *Rost van Tonningen. Fout tot het bittere eind* (Zutphen 2014) 124-141.

67 ‘Dossier Casparus Quispel dagboek, 31 maart 1942’, NA-CABR, inv. nr 175I, deeldossier BR.v.C 365/49.

68 ‘Onze plicht aan het thuisfront. Gesprek met den stafleider, opperbanheer Quispel’, *De Stormmeuw* 8.7 (1942) 228-230, aldaar 228.

69 Nanno Klaas Charles Arie in ‘t Veld, *De SS en Nederland. Documenten uit SS-archieven 1935-1945* (Den Haag 1976) 425; ‘Proces-verbaal Jan Wolfgang Gerlings, 1^e getuige Cornelis van Geelkerken’, NA-CABR, inv. nr. 57332, 3.

70 Eugene G. Schwartz, *American students organize. Founding the National Student Association after World War II. An anthology and source book* (Westport, Connecticut 2006) 16-17, 36.

71 Franklin D. Roosevelt, *The public papers and addresses of Franklin D. Roosevelt. 1942 volume. Humanity on the defensive* (Ann Arbor, Michigan 2005) 349.

Schirach de Amerikaanse president van repliek door hem de schuld van de voortwoekerende oorlog in de schoenen te schuiven.⁷² In navolging van Von Schirachs felle uitspraken gaf de Jeugdstorm rugdekking aan de Hitlerjugend. Met zijn 'vage in de wolken hangende idealen', 'hot-jazz-wereldbeschaving' en 'democratische demagogie' werd Roosevelt's hartenkreet aan de Europese jeugd in meerdere NJS- en NSB-bladen in ronde taal beschimpt.⁷³

Op 14 september 1942 was het moment voor de Hitlerjugend en de Jeugdstorm eindelijk daar. In het voormalig Oostenrijkse parlamentsgebouw, door de nazi's omgedoopt tot *Gauhaus*, vond de stichting van het Europees Jeugdverbond plaats. Tegenstand vanuit zowel de eigen nazigeleerden als van buitenaf door Roosevelt hadden niets afgedaan aan de communis opinio binnen de Hitlerjugend. Onder aanvoering van Axmann en Von Schirach, in semigelijkwaardige samenspraak met de Italianen, zou het Europees Jeugdverbond zijn intrede doen. Vanuit alle windstreken van Europa werd steun genomen. Naast de HJ en de NJS namen aan het congres de voltallige jeugddelegaties deel van de Italiaanse GIL, de Vlaamse NSJV, de Noorse NSUF, de Deense NSU, het Spaanse FDJ, de overkoepelende associatie van soldatenjongens en padvindere jeugd uit Finland, de Jeunesse Rexiste (JR) uit Wallo-

nië, Brannik uit Bulgarije, de Ustaša-jeugd uit Kroatië, Educatie Premilitara uit Roemenië, de Hlinka-jeugd uit Slowakije en de Levente-jeugd uit Hongarije.⁷⁴ Daarnaast waren er individuele jeugdvertegenwoordigers aanwezig uit Estland, Letland, Tsjechië, Japan, Portugal en Frankrijk.⁷⁵

Met een dergelijke smeltkroes van nationaliteiten wist de Jeugdstorm haar internationale netwerk tijdens het vierdaagse congres flink uit te bouwen. In de wandelgangen zocht men toenadering tot vertegenwoordigers van de aanwezige jeugdbewegingen om over alle veertien clubs, exclusief de JR en inclusief de Portugese jeugdbeweging Mocidade Portuguesa, een verslag op te stellen, waarin de geschiedenis, ontwikkeling en gemeenschappelijke fascistische waarden werden beschreven.⁷⁶ Evenals bij de zomerspelen in Breslau maakten Van Geelkerken en NSJV-leider Lehembre handig van de situatie gebruik door de inmiddels welbekende kameraadschapsavond te organiseren. Waar Van Geelkerken volgens zijn eigen jeugdbeweging de aanwezige Jeugdstormers en NSJV'ers 'een stuk Nederland in hun hart' had gegeven, beschreef Lehembre zijn kameraadschappelijke gevoelens door te wijzen op een ontmoeting in zijn hotel tussen Van Geelkerken en enkele Vlaamse jongeren, 'die onmiddellijk in

72 Baldur von Schirach en Franklin D. Roosevelt, *Wem gehört die Jugend? Roosevelt spricht, Von Schirach antwortet. Auftakt zum Europäischen Jugendkongress* (Wenen 1942) 11, 18, 21-27.

73 'Roosevelt en de jeugd', *De Stormmeeuw* 8.7 (1942) 275; 'Democratische demagogie. Roosevelt sprak tot de jeugd', *Het Nationale Dagblad*, 4 september 1942; 'Ware wereldbeschaving. Europa's jeugd heeft van Roosevelt niets te leren', *Het Nationale Dagblad*, 5 september 1942; 'De kale kapper', *Volk en Vaderland*, 11 september 1942.

74 'Stichting van het verbond van Europeesche jeugdorganisatie's, op 14 herfstmaand 1942', NIOD, Archief 123 NSB, inv. nr. 1187 en 'Eröffnung durch den Reichsleiter von Schirach', inv. nr. 1187; Buddrus, *Totale Erziehung für den totalen Krieg*, 790.

75 Axmann, *Das kann doch nicht das Ende sein*, 300.

76 'Stichting van het verbond van Europeesche jeugdorganisatie's, op 14 herfstmaand 1942', NIOD, Archief 123 NSB, inv. nr. 1187.

de houding vlogen'.⁷⁷ NSJV-departements-leider Jan D'Haese beschouwde het Europees Jeugdverbond als een organisatie waarin zowel de 'volkskracht' tussen Nederland en Vlaanderen als 'de grootmaking van Europa' en 'het Germaansche kompleks met zijn leider Adolf Hitler' gewaarborgd was.⁷⁸ D'Haeses uitspraak is tekenend voor de positie waarin kleine bewegingen als de NJS en de NJSV zich bevonden. Zij moesten constant koordansen tussen nationalistische idealen, Europees denken en loyaliteit aan nazi-Duitsland.

Internationale contacten kwamen eveneens voort uit participatie in de verschillende *Arbeitsgemeinschaften*, een soort discussiegroepen die al deel van het programma in Weimar en Florence hadden uitgemaakt. Van Geelkerken en zijn Jeugdstorm hadden de leiding over de werkgemeenschap 'Kultur und Kunst', wat werd aangehaald als bewijs dat 'men in het buitenland hoog tegen Nederland opziet', aangezien cultuur 'de handteekening van een volk en van een land is'. De benoeming was evenwel slechts een formaliteit; deze was al een maand in knippen en kruiken.⁷⁹ Daarenboven zorgde de verscheidenheid aan talen en culturen ervoor dat het vinden van een gemeenschappelijk Europees doel tijdens de discussies in de werkgroep de hoofdstormer

niet gemakkelijk afging.⁸⁰ De aanwezige Jeugdstormers namen tevens actief deel aan het uitwisselen van ervaringen en het houden van brainstormsessies in de overige discussiegroepen. Hielke Hielkema kwam in 'Ethische Erziehung' in aanraking met jeugdvertegenwoordigers uit Duitsland, Hongarije, Slowakije, Italië, Spanje, Roemenië en Kroatië. In zijn uiteenzetting voor de werkgroep namen karaktervorming en persoonlijkheid een prominente rol in, waar zowel cultuur als militaire strijd van grote betekenis voor werden geacht. Europees bewustzijn en een gedeelde Europese cultuur dienden bij Hielkema en de overige sprekers als de rode draad in het betoog.⁸¹ In de werkgemeenschap 'Bauten und Fahrten' pleitte banheer Gottlieb Adriaan van Dieren voor een Europese jeugdherbergcentrale. Opperbanheer Jan Wolfgang Gerlings maakte zich bij 'Vormilitärische Ertüchtigung' hard voor de vrijheid van elke jeugdbeweging om zelf de eigen militaire vooropleiding te organiseren, ofschoon regelmatig internationaal contact moest blijven voortbestaan.⁸²

Hoewel elke Jeugdstormer zich in zijn toebedeelde *Arbeitsgemeinschaft* inzette voor de belangen van de beweging, werkte deelname tegelijkertijd onderlinge competentiestrijd in de hand. Groot-Nederlandse en Groot-Germaanse denkbeelden bleken wederom water en vuur. Van Dieren, die bekend stond als een fel NSB'er, gebruikte zijn Weense ervaringen om een

77 'Weenen. De oprichting van het Europeesch jeugdverbond', *De Stormmeeuw* 8.7 (1942) 314-317, aldaar 317; 'Indrukken van een kongres (II). De Europeesche jeugd vereenigd', *Volk en Staat*, 7 oktober 1942.

78 'De Europeesche jeugd treedt aan', *Volk en Staat*, 21 september 1942.

79 'Brief van opperbanheer C. Quispel aan hoofdstormer C. van Geelkerken -2-, 17.8.1942', NIOD, Archief 123 NSB, inv. nr. 1141.

80 'Weenen. De oprichting van het Europeesch jeugdverbond', *De Stormmeeuw* 8.7 (1942) 314-317, aldaar 314.

81 'Arbeidsgemeenschap "ETHISCHE ERZIEHUNG"', NIOD, Archief 123 NSB, inv. nr. 1187.

82 'Weenen. De oprichting van het Europeesch jeugdverbond', *De Stormmeeuw* 8.7 (1942) 314-317, aldaar 315-316.



Van Geelkerken (links) ondertekent de stichtingsakte van het Europees Jeugdverbond tijdens het congres te Wenen. Naast hem zit Axel Stang, leider van de Noorse jeugdbeweging Nasjonal Samlings Ungdomsfylking.

Beeldbank WO2 – NIOD, beeldnummer 28397

wit voetje te halen bij Rost van Tonningen. Hij trachtte onder meer via het jeugdverbond de Nederlandse Jeugdherberg Centrale in nationaalsocialistisch, en vooral nazistisch, vaarwater te doen geraaken.⁸³ Gerlings' intenties stonden haaks op die van Van Dieren; zijn anti-Duitse en Nederlands-nationalistische sentimenten maakten hem tot een der trouwste paladijnen van Van Geelkerken. Door de hoofdstormer werd Gerlings mitsdien met

de taak belast Jeugdstormers buiten de invloedssfeer van de Hitlerjeugd, de SS en andere Groot-Germaanse elementen te houden. Hieruit vloeide een nieuw belangengeschil voort met Quispel. Zowel de stafleider als Gerlings probeerden bij Van Geelkerken in de gunst te raken om hun positie binnen de Jeugdstorm te verstevigen, waarbij de hoofdstormer menigmaal ten faveure van zijn Dietse vertrouweling beslissingen nam. Dit zette kwaad bloed bij Groot-Germaanse exponenten als Quispel en Van Dieren, die in het vervolg hun strijd om de macht binnen de Jeugdstorm

83 'Proces-verbaal, in zake tegen G.A. v. Dieren, nummer 907/'47, 1^e getuige Johan Bolman', NA-CABR, inv. nr. 62877; Meinoud Marinus Rost van Tonningen, *Correspondentie van Mr. M. M. Rost van Tonningen. Deel II mei 1942 – mei 1945*, David Barnouw ed. (Zutphen 1993) 96.

via organisaties als het Europees Jeugdverbond verhardden.⁸⁴

Naast interne krachtmetingen met het oog op bestuurlijke competenties vond er evenzeer een concurrentieslag met de Hitlerjugend plaats. Axmann en Von Schirach waren erbij gebaat het Europees Jeugdverbond aan de man te brengen als een organisatie waarbij alle jeugdbewegingen – onder het mom van fascistische eenheid – op gelijkwaardige voet met elkaar samenwerkten. Dat het de HJ was die achter de schermen aan de touwtjes trok, werd aan de hand van de organisatiestructuur van de jeugdassociatie echter al meteen duidelijk. Aan het hoofd van het Europees Jeugdverbond stonden Axmann en GIL-leider Aldo Vidussoni met als ere-presidenten Von Schirach en GIL-prominent Renato Ricci.⁸⁵ Terwijl de kleinere jeugdbewegingen ieder de leiding over één discussiegroep toebedeeld kregen, werden er twee toegewezen aan de Hitlerjugend en de GIL. Bovendien werd de werkgemeenschap ‘Weibliche Jugend’, gericht op de training van jonge Europese vrouwen, vertegenwoordigd door de vrouwelijke jeugdleidsters uit Duitsland, Italië en Spanje.⁸⁶ Bovenop deze onevenredige

machtsverdeling was het de jeugdleiders uitsluitend met toestemming van Axmann en Vidussoni toegestaan afzonderlijke besprekingen zonder Duits-Italiaans toezicht te voeren.⁸⁷ Daar kwam nog bij dat de GIL, ondanks dat de Italianen deel uitmaakten van het presidium, slechts een bijrolletje vervulde die haar door de Hitlerjugend was opgelegd.⁸⁸

Voor de HJ bleef het hemd dus nader dan de rok. De stichtingsbijeenkomst van het jeugdverbond was veeleer een onderdeel van nazistische gelijkschakeling en propaganda, dan een oprechte poging tot Europese coöperatie.⁸⁹ Enkele verklaringen van opperbanheer Gerlings suggereren dat een deel van de Jeugdstormleiding tijdens de bijeenkomst in Wenen de zaak wel was beginnen te zien zoals deze in werkelijkheid was. ‘Ik dacht dat indien de jeugd van Europa met elkaar zou samengaan er vanzelf een beter bewoond Europa zou komen. Ik heb reeds vlug gemerkt en wel bij het Jeugdcongres te Wenen, dat mijn gedachte een utopie was’, stelde Gerlings tijdens het strafrechtelijk proces dat na de oorlog tegen hem gevoerd werd.⁹⁰ Toch bleef de Jeugdstorm zich in het spoor van de Hitlerjugend bewegen. Hoewel het Europa-ideaal van bei-

84 ‘Proces-verbaal Jan Wolfgang Gerlings, 1e getuige Cornelis van Geelkerken, 2e getuige Johann Heinrich Hasewinkel, 5e getuige Casparus Quispel’, NA-CABR, inv. nr. 57332, 2-4, 6.

85 ‘Eine neue Waffe in den Kämpfen dieses Krieges. Der Europäische Jugendverband in Wien gegründet. Schirach und Ricci als Ehrenpräsidenten, Axmann und Vidussoni die Präsidenten des Verbandes’, *Völkischer Beobachter*, 16 september 1942.

86 ‘Eröffnung durch den Reichsleiter von Schirach’, NIOD, Archief 123 NSB, inv. nr. 1187, 4; Toni Morant i Ariño, ‘“Falange’s female comrades [and] their German and Italian sisters”. Cross-border affinities between women’s fascist organizations, 1936-1945’, in: Eveline Buchheim e.a. ed., *Under fire. Women and World War II* (Amsterdam 2014) 19-36, aldaar 28; Oelrich, ‘*Sportgeltung – Weltgeltung*’, 545.

87 ‘Stichting van het verbond van Europeesche jeugdorganisatie’s, op 14 herfstmaand 1942’, NIOD, Archief 123 NSB, inv. nr. 1187.

88 Christoph Kühberger, ‘Europa als “Strahlenbündel nationaler Kräfte”. Zur Konzeption und Legitimation einer europäischen Zusammenarbeit auf der Gründungsfeierlichkeit des “Europäischen Jugendverbandes” 1942’, *Journal of European Integration History* 15.2 (2009) 11-28, aldaar 28.

89 Roger Griffin, ‘Europe for the Europeans. Fascist myths of the European New Order 1922-1992’, in: Matthew Feldman ed., *A fascist century. Essays by Roger Griffin* (Basingstoke 2008) 132-180, aldaar 152.

90 ‘Uitspraak. Inzake Jan Wolfgang Gerlings, dossier no. 2560’, NA-NBI, Den Haag, inv. nr. 79909, 4.

de jeugdorganisaties op bepaalde gebieden conflicterend bleek, bleef men elkaar tegelijkertijd als geestverwanten zien bij de totstandkoming van het nieuwe Europa. De Jeugdstorm had bovendien slechts beperkte manoeuvreerruimte binnen het door nazi-Duitsland gedomineerde speelveld. Dat de Hitlerjugend haar masker begon af te werpen, was daarnaast een voorbode voor een perspectiefverschuiving binnen het Europees Jeugdverbond die het karakter van de prille jeugdassociatie voor de rest van de oorlog zou bepalen.

Groot-Germaanse gedaantewisseling

De eerste maanden na de bijeenkomst in Wenen heerste onder de EJV-leden optimisme over toekomstige Europese samenwerking. In aanwezigheid van de Jeugdstorm vond in oktober 1942 onder toezicht oog van de GIL een bijeenkomst in Rome plaats van de werkgemeenschap 'Presse, Film, Rundfunk'.⁹¹ Twee maanden later zette FDJ-leider José Antonio Elola een tweede conferentie van zijn discussiegroep 'Jugend und Familie' op touw in Madrid.⁹² Daarnaast blikten de deelnemers alvast vooruit op het Europees jeugdcongres alsook de winter- en zomer-

spelen van het aankomende jaar.⁹³ Eind 1942 leek het Europees Jeugdverbond een florissante toekomst tegemoet te gaan.

Geopolitieke en militaire ontwikkelingen gooiden echter roet in het eten. Begin 1943 verloren nazi-Duitsland en haar bondgenoten de slag om Stalingrad, wat nazikopstukken als Goebbels en Von Ribbentrop het zweet deed uitbreken.⁹⁴ Hoewel de Führer stoïcijns vasthield aan de Duitse overwinning, begon ook de Hitlerjugend haar beleid aan te passen door bilaterale betrekkingen en mobilisatie van de Europese jeugd voor de oorlog tot speerpunten te maken. Toen de GIL-leiding in maart 1943 aanstuurde op het treffen van de eerste voorbereidingen voor het tweede jeugdcongres in Rome, gaf HJ-Oberbannführer Heinz Schmidt te kennen dat het nog maar de vraag was of een dergelijke bijeenkomst in de huidige politieke situatie kon worden opgezet.⁹⁵

Pas een paar maanden later in juli, toen het Italiaanse regime ten val werd gebracht door de geallieerden, kende de

93 Oelrich, 'Sportgeltung – Weltgeltung', 561-562; 'Jeugdstorm bezichtigt Milaan. Nieuwe vriendschapsbanden zijn gelegd', *Het Nationale Dagblad*, 30 september 1942; 'De jeugd van Europa vereenigd! Veertig miljoen Europeesche jongeren met één ideaal. Groot-sche taak voor den Jeugdstorm', *De Stormmeeuw* 8.7 (1942) 274-276, aldaar 276.

94 Goebbels instrueerde de pers geen melding meer te maken van het verwerven van *Lebensraum* in Oost-Europa maar daarentegen het belang van de Oost-Europese landen in de strijd tegen het bolsjewisme te beklemtonen. In maart 1943 opperde Von Ribbentrop het plan om een Europese confederatie in het leven te roepen waarin nazi-Duitsland de soevereiniteit van de kleinere landen zou respecteren. Boelcke, 'Wollt Ihr den totalen Krieg?', 336-339; Michael Salewski, 'National Socialist ideas on Europe', in: Walter Lipgens ed., *Documents on the history of European integration, vol. 1. Continental plans for European union, 1939-1945* (Berlijn 1985) 37-178, aldaar 51, 122-132.

95 Buddrus, *Totale Erziehung für den totalen Krieg*, 796.

91 'Brieven van opperbanheer J.W. Gerlings aan Max Blokzijl, 5 en 6 Slachtmaand 1942', NA-CABR, inv. nr. 57332; 'Jeugdstormflitsen. Het Europeesche Jeugdverbond. Bijeenkomst werkgemeenschap "Pers en Propaganda"', *De Stormmeeuw* 8.8 (1942) 392; 'Het Europeesche Jeugdverbond. Eerste congres van de werkgemeenschap pers, film en radio te Rome', *Het Nationale Dagblad*, 6 november 1942.

92 Morant i Ariño, 'Die Gründung des "Europäischen Jugendverbandes"', 7.

jeugdassociatie een opleving. In samenwerking met de SS werd het Europees Jeugdverbond door Axmann en Von Schirach gekaapt en omgevormd tot een organisatie van Germaanse snit, ofschoon de originele naam gehandhaafd bleef.⁹⁶ Dat de Hitlerjugend haar Europese idealen binnen relatief korte tijd overboord gooide voor een Germaanse blikvernauwing kan op twee manieren worden verklaard. Ten eerste werd Duitse alleenheerschappij al een lange tijd geprefereerd boven een (semigelijkwaardig) partnerschap met de GIL. Ten tweede had de SS zijn greep op de HJ dusdanig weten te verstevigen, dat vanaf de zomer van 1943 Germaanse superioriteitsdenkenbeelden binnen de Duitse jeugdbeweging prevaleerden boven Europese samenwerkingsaspiraties.⁹⁷

Evenals bij het Europees Jeugdverbond was ook de inborst van de Jeugdstorm aan verandering onderhevig. Tot aan oktober 1943 verschenen in *De Stormmeeuw* met regelmaat artikelen over de geschiedenis van en ideologische verbondenheid met buitenlandse jeugdbewegingen, variërend van Noorse en Zweedse stamgenoten tot

Portugese en Slowaakse fascistische medestanders.⁹⁸ De thematiek van artikelen uit *De Stormvlag*, een Jeugdstormblad gericht op de Nederlandse jeugd die geen lid was van de beweging, liep tot eind 1943 parallel met *De Stormmeeuw* en was gecentreerd rondom trouw aan Mussert, het Nederlandse volk, de plek van Nederland in het nieuwe Europa en Europese solidariteit.⁹⁹ Tegen het einde van 1943 en begin 1944 begon de situatie geleidelijk aan te veranderen. In deze periode maakten Dietse Jeugdstormers steeds frequenter de overstap naar het 'volkse' kamp. Daarenboven begonnen termen als trouw aan de Führer, raszuiverheid en het Groot-Germaanse rijk opgeld te doen in de NJS-bladen.¹⁰⁰ Groot-Nederlandse en Groot-Germaanse visies leken elkaar in balans te houden; in het Jeugdstormzakboek uit 1943 traden beide op de voorgrond als wa-

96 Ponzio, *Shaping the new man*, 196.

97 Gerhard Stroink, een Nederlandse vrijwilliger binnen de Waffen-SS die tegen het einde van de oorlog tevens actief was binnen de NJS, benoemt de toenemende invloed van de SS op de HJ in zijn naoorlogse verklaringen. Daarnaast wordt hier ook in de secundaire literatuur op gewezen. 'Proces-verbaal, onderzoek door Willem Marinus Schats en Cornelis Antonius Werkhoven betreffende de politieke ontwikkeling van de Jeugdstorm, 2^e getuige Gerhard Stroink', NA-CABR, inv. nr. 175I, deeldossier BR.v.C 365/49, 9; Torsten Schaar, 'Zu auslandspolitischen Aktivitäten der Reichsjugendführung während des zweiten Weltkrieges unter besonderer Berücksichtigung der Gründung des Europäischen Jugendverbandes', *Jugendgeschichte* 1.13 (1990) 42-53, aldaar 50.

98 In 1942 en 1943 zijn artikelen te vinden over de Vlaamse, Deense, Noorse, Zweedse, Portugese en Slowaakse jeugdbewegingen, alsmede de Spaanse en Finse vrouwenbewegingen. 'De stem van Vlaanderen. De N.S.J.V. marcheert! De eerste kultuurweek der N.S.J.V.', *De Stormmeeuw* 8.6 (1942) 165-166; 'De jeugd van het nieuwe Europa. Pilar Primo de Rivera de leider van de vrouwelijke Spaansche jeugd!', *De Stormmeeuw* 8.7 (1942) 214, 216; 'De jeugd onder het zonnekruis. Gesprek met minister Axel Stang, Noorsch jeugdleider', *De Stormmeeuw* 8.7 (1942) 265-266; 'De Deense jeugd maakt front. Gesprek met jeugdleider Hans Jensen, leider der NSU', *De Stormmeeuw* 8.7 (1942) 266-267; 'De jeugd van het Nieuwe Europa. Unga-veitfører Jarl Berge vertelt over: de Noorsche jeugdbeweging', *De Stormmeeuw* 8.7 (1942) 278-280; 'De Finsche Lotta's', *De Stormmeeuw* 8.8 (1942) 382-383; 'De toekomst van Noorwegen', *De Stormmeeuw* 9.5 (1943) 120-121; 'Een half miljoen jonge Portugeezen in groen hemd. Wat de Centrum-Instructeur Luiz de Magalhaes Adao ons over Salazar's jongeren vertelde', *De Stormmeeuw* 9.6 (1943) 138-139; 'Het jonge Zweden schaaft zich onder de garve', *De Stormmeeuw* 9.8 (1943) 188-189; 'De meisjes van de Slowaaksche Hlinka-jeugd', *De Stormmeeuw* 9.10 (1943) 252-253.

99 Kat en Van Hoek, 'Op marsch met de NSB', 79-80.

100 In 't Veld, *De SS en Nederland*, 425-426.



Oorlogsaffiche voor de weersportkampen.

Streekarchief Midden-Holland, [1943] De Roos 1056., inventarisnr. 0472

ren zij onderdeel van dezelfde idee.¹⁰¹ Verder was Van Geelkerken op papier nog altijd de onbetwiste Jeugdstormleider, maar aangezien hij schitterde door afwezigheid werd hij door zijn eigen leden steeds meer gadeslagen als een admiraal op de wal. Quispel maakte dankbaar gebruik van de toenemende impopulariteit van Van Geelkerken door zichzelf langzaam maar zeker naar voren te schuiven als de werkelijke kapitein van het slagschip.¹⁰²

De Germaanse gedaantewisseling van het Europees Jeugdverbond bracht nieuwe jeugdmanifestaties voort. In 1942 waren

¹⁰¹ Frits Barkhuis en Jan Schuurman, *Jeugdstorm zakboek* (Utrecht 1943) 4-9, 16, 61-65.

¹⁰² Bart van der Boom, *Kees van Geelkerken, de rechterhand van Mussert* (Utrecht 1990) 73; Ernst Zilver, *Alles voor volk en vaderland. De andere kant van de medaille* (Hoorn 1996) 26-27.

door de Hitlerjugend en de SS de eerste *Wehrertüchtigungslagern*, in het Nederlands vertaald als weersportkampen, in het leven geroepen met het doel Duitse jongens tussen de veertien en achttien jaar oud een paramilitaire training te bieden om hen vervolgens in te lijven bij de Waffen-SS.¹⁰³ In het kader van het EJV werden vanaf maart 1943 drie extra weersportkampen opgezet in Westerwald, Thüringen en Karinthië die speciaal bedoeld waren om de jeugd uit de omliggende Germaanse landen middels een zogeheten 'weerbaarheidstraining' te nazificeren.¹⁰⁴ Voor de eerste kampen deed Quispel via zijn streekleiders oproepen aan Jeugdstormers tussen de zestien en achttien jaar om zich aan te melden. Deze strategie bleek succesvol: het eerste contingent bevatte zestig jongens, wat voor de toekomst het maandelijkse streefgetal bleef.¹⁰⁵

De weersportkampen hadden een paramilitair karakter, waarvan het programma naast skiën en zwemmen bovenal invulling kreeg door schiet- en veldoefeningen. In het ideale scenario verlieten de jongens de kampen als gestaalde houwde-

¹⁰³ Hans Holzträger, *Die Wehrertüchtigungslager der Hitler-Jugend, 1942-1945. Ein Dokumentarbericht* (Ippesheim 1991) 17-20, 77-78.

¹⁰⁴ 'Wehrertüchtigungslager germanischer Jugend', *Deutsche Zeitung in den Niederlanden*, 5 maart 1943; Kurt Mehner, *Die Waffen-SS und Polizei, 1939-1945. Führung und Truppe* (Norderstedt 1995) 75.

¹⁰⁵ 'Stafmededeling van C. Quispel nr. 6/43, 11.2.43', NIOD, Archief 123 NSB, inv. nr. 1162 en 'Staforder van C. Quispel nr. 5/43, 27.1.43', inv. nr. 1156; 'Germaanse jeugd in weersportkampen. De jeugd is weerbaar wanneer zij bewust weet te leven', *Het Nationale Dagblad*, 17 april 1943; 'Keuring Weersportkampen', *Het Nationale Dagblad*, 5 september 1944; het Polygoon bioscoopjournaal zond in 1944 een kort beeldfragment uit van een van de weersportkampen: 'Weersportkamp Hitlerjugend - 1944', <http://www.dailymotion.com/video/x2ry218> (geraadpleegd 1 november 2016).

gens, begeistert door het nationaalsocialisme en gewend aan kadaverdiscipline. Om deze doelen te verwezenlijken schroomden de Hitlerjugend en de SS niet om hen zwaar onder druk te zetten, zoals blijkt uit de richtlijnen die waren opgesteld voor de scholing en behandeling van de jongeren. 'Werbung für die Waffen-SS in der ersten Woche gar nicht, ab 2. Woche langsam zunehmend. Zum Schluss muss es erscheinen, als ob jeder, der den Kampf für das Germanische Reich ausweicht, feige ist.'¹⁰⁶ Nazificatiepraktijken in combinatie met werving door de Waffen-SS werden van Duitse zijde bijzonder genoeg niet onder stoelen of banken gestoken.¹⁰⁷ Zelfs de Jeugdstormleiding was niet in het ongewisse over dergelijke pressietactieken, hetgeen exemplarisch is voor de Groot-Germaanse gedaantewisseling van de beweging.¹⁰⁸ In de eerste jaren van de oorlog had Van Geelkerken zonder

¹⁰⁶ 'Richtlinien für die weltanschauliche Schulung und Behandlung der germanischen Freiwilligen in den WE-Lagern "German. Jugend", den 19. März 1943', NIOD, Archief 088 Arbeitsbereich der NSDAP in den Niederlanden, inv. nr. 408.

¹⁰⁷ Dit wordt beweerd door een oud-Waffen-SS'er die na de oorlog een interview aflegde met de Vlaamse onderzoeksjournalist Maurice de Wilde voor zijn befaamde serie over het Belgische collaboratieverleden. Hoewel de SS'er in principe motief zou kunnen hebben om de opzet van de weersportkampen rooskleuriger voor te stellen dan de werkelijkheid, lijken zijn verhalen bevestigd te worden door ex-Jeugdstormers die stellen dat de NJS afwist van de praktijken die in de kampen gaande waren. Maurice de Wilde, *De Jeugd-collaboratie 2. De Hitlerjeugd haalt het*, <https://www.youtube.com/watch?v=oIadvtOCofk> (geraadpleegd 4 november 2016), 53:13-59:16; zie ook volgende voetnoot.

¹⁰⁸ Jeugdstormer Cornelis Schröder deed hier enkele uitspraken over in zijn naoorlogse verklaringen over de weersportkampen. 'Proces-verbaal, onderzoek door Willem Marinus Schats en Cornelis Antonius Werkhoven betreffende de politieke ontwikkeling van de Jeugdstorm, 6^e getuige Cornelis Hendrik Schröder', NA-CABR, inv. nr. 175I, deeldossier BR.v.C 365/49, 27.

meer zijn beklag gedaan over Groot-Germaanse beïnvloeding, maar ook hij werd steeds dieper het 'volkse' kamp ingezogen tot het punt dat hij zich in april 1944 volledig afkeerde van zijn Dietse overtuiging.¹⁰⁹ Dit beeld wordt bevestigd in de propaganda-uitingen over de weersportkampen. Waar artikelen in 1943 nog met een Nederlands-nationalistisch randje omlijnd werden, waren Dietse ideeën vanaf 1944 volledig gedesavouéerd ten gunste van Groot-Germaanse idealen.¹¹⁰

Met deze Germaanse blikvernaauwing beperkten de internationale contacten van de Jeugdstorm zich binnen de weersportkampen tot de HJ, de NSU, de NSUF, de nieuw gevormde Jeunesse Légionnaire als Waalse eenheidsjeugdbeweging en de NSJV, wiens deelname na augustus 1943 stopte en werd opgevangen door de Hitlerjeugd Vlaanderen. Om de Germaanse jeugd gauw zijn draai te laten vinden werden er tijdens elke vierweekse bijeenkomst acht *Heimabende* of schaaravonden georganiseerd, die elk in het teken stonden van een specifiek land. De Jeugdstorm gaf invulling aan de haar toegewezen schaaravonden door te vertellen over de geschiedenis van Nederland en de eigen jeugdbeweging, terwijl de Denen en Noeren hun avonden vulden met traditionele volksdansen en liederen. In bijzondere belangstelling stonden bij de Jeugdstormers de verhalen en liederen van de 'stoere en fiere kerels' van de Vlaamse delegatie, met

¹⁰⁹ 'Schematisch overzicht achtergronden Nationale Jeugdstorm', NA-CABR, inv. nr. 57332, 4.

¹¹⁰ 'Germaansche jeugd bouwt aan de toekomst! Bezocht aan een weersportkamp', *De Stormmeeuw* 9.5 (1943) 114-117, aldaar 115; 'Van de gemeenschap der Waffen-SS', *Kampbrief van de deelnemers aan de Weersportkampen* (z.j.); 'De kampbrief komt...!', *Kampbrief van de deelnemers aan de Weersportkampen*. 2 (1944).

daar lijnrecht tegenover de (bewust) geringe aandacht voor de Walen.¹¹¹

Door de NJS werden deze avondlijke bijeenkomsten opgevoerd als 'het beste bewijs, dat er van de zijde van de Duitse leiding allerminst aan gedacht wordt het nationale zelfbewustzijn der jongens te onderdrukken'.¹¹² Het tegendeel was evenwel waar. Hoewel de Hitlerjugend zo nu en dan de teugels liet vieren om de pretentie van gelijkwaardige bondgenoot op te houden, was aan de verschillende *Lagerführer* expliciet instructie gegeven om termen als het 'Nederlandse volk' of de 'Nederlandse natie' te mijden. Daarnaast moesten Groot-Nederlandse uitingen door Nederlanders en Vlamingen zonder uitzondering de kop in worden gedrukt.¹¹³ Duitse dominantie was ook op andere vlakken zichtbaar. Om Germaanse samenhorighedsgevoelens zich van de jongens meester te laten maken droeg elke deelnemer hetzelfde uniform en fungeerde het Duits als lingua franca. Vooral dit laatste aspect leverde nog wel de nodige praktische problemen op. In kampbrieven gaven Jeugdstormjongens dikwijls te kennen dat de Germaanse jeugd grote moeite had om elkaar te verstaan en dat voor de gedoeerde vakken tolken moes-

ten worden ingezet.¹¹⁴ Niettemin werden de deelnemers overstelpt met het Groot-Germaanse gedachtegoed.

Een tweede organisatie die naast de weersportkampen zijn intrede deed was de Germaanse Landdienst. Jongeren uit Nederland, Vlaanderen, Wallonië, Noorwegen, Denemarken, Estland en Letland werden hiervoor opgeroepen om in verschillende Oost-Europese gebieden een agrarisch-militaire opleiding tot 'weerboer' te volgen. De Landdienst had zijn wortels in de in 1924 opgerichte Artamanenbeweging, die door sterk ingebakken *Blut und Boden*-driften tien jaar later op initiatief van Axmann en Von Schirach tot een onderafdeling van de Hitlerjugend was gemaakt. Vanaf 1942 werd de organisatie door de *Reichsjugendführung* naast Duitsers voor alle Germaanse jongeren opengesteld.¹¹⁵ De *Befehlsstele Niederlande der Hitlerjugend* alsook Van Geelkerken en en zijn NJS-streekleiders bedreven actief propaganda voor de Landdienstkampen bij zowel ouders als hun kinderen. Gegadigden voor het kampleiderschap moesten met goed gevolg een 'streng medische

111 Frits Barkhuis en J.H. Hasewinkel, *Wat Frits vertelde... Zóó zijn de weersportkampen!* (Utrecht z.j.) 19.

112 'Germaansche jeugd in weersportkampen. De jeugd is weerbaar wanneer zij bewust weet te leven', *Het Nationale Dagblad*, 17 april 1943.

113 'Richtlinien für die weltanschauliche Schulung und Behandlung der germanischen Freiwilligen in den WE-Lagern "German. Jugend", den 19. März 1943', NIOD, Archief 088 Arbeidsbereich der NSDAP in den Niederlanden, inv. nr. 408.

114 Ibidem; 'Brieven die ons bereikten...', *Kampbrief van de deelnemers aan de Weersportkampen*. 2 (1944); 'Onze jeugd treedt aan!', *De Stormvlag* 3.22 (1944) 6; 'Germaansche jeugd bouwt aan de toekomst! Bezoek aan een weersportkamp', *De Stormmeeuw* 9.5 (1943) 114-117, aldaar 115.

115 Michael H. Kater, 'Die Artamanen. Völkische Jugend in der Weimarer Republik', *Historische Zeitschrift* 3.213 (1971) 577-638, aldaar 599-600; Albert Müller, *Landdienst der Hitler-Jugend* (Amsterdam 1942) 10-13; Nationale Jeugdstorm, *Germaansche landdienst* (z.p. 1944) 10-11, 13-14; Germaansche Landdienst, *Oostland roept! Nederlandsche jeugd in den Germaanschen landdienst* (Danzig 1942).

en rassenkundige keuring' ondergaan, alvorens zij een Germaans Landdienstkamp konden bestieren.¹¹⁶ Eenmaal geselecteerd werden de Jeugdstormers verdeeld over elf verschillende kampen in de rijksgouw Danzig-West-Pruißen, waarbij elk onderkomen 15 tot 30 jongens en meisjes met een leeftijd van tussen de veertien en zeventien jaar herbergde. In het kader van 'de nieuwe orde van Europa' was het doel de nieuw verworven levensruimte in Oost-Europa te koloniseren.¹¹⁷ Met de germanisering van het Europees Jeugdverbond had Axmann voor ogen 'den Einfluß auf die germanische Jugend so geltend zu machen, daß sie den Auftrag des Schicksals, vor allem auf unseren Kontinent sieht'.¹¹⁸ Vanaf 1943 werd de Germaanse Landdienst dientengevolge in rap tempo verder uitgebouwd.

In tegenstelling tot de weersportkampen, waar Nederlanders, Duitsers, Vlamingen, Walen, Denen en Noren schouder aan schouder stonden, werden de verschillende jeugdbewegingen binnen de Landdienst van elkaar gescheiden. De vrijetijdsbesteding werd zodoende ingevuld met traditionele Jeugdstormvorming, -spel, -sport en -zang. NJS'ers vertoefden gescheiden van hun Deense, Noorse en

Vlaamse leeftijdsgenoten die in de nabijgelegen rijksgouw Wartheland binnen de eigen jeugdbeweging de opleiding genoten.¹¹⁹ Toch kwamen Jeugdstormers zo nu en dan in aanraking met jongeren uit de bevriende Germaanse jeugdbewegingen. Eind september 1943 werd het meisjeskamp Flötenau verplaatst naar Krastuden, waardoor de Jeugdstormsters in een gezelschap van meisjes van de Bund Deutscher Mädel (BDM), de NSUF en de Hitlerjeugd Vlaanderen terecht kwamen. In eerste instantie was dit een onwennige gewaarwording voor de Nederlandse meisjes, die internationaal contact niet gewoon waren, maar na verloop van tijd werd het ijs gebroken door tijdens gezamenlijke bijeenkomsten naar elkaars landen en jeugdbewegingen te vragen.¹²⁰ Eind juni 1944 kwamen alle Jeugdstormmeisjes die dienst deden in de Landdienst daarnaast bijeen in Gotenhafen voor een afscheidsleergang met de BDM. De Duits-Nederlandse band werd hierbij versterkt door het gezamenlijk zingen van liederen en gedichten, de opvoering van sprookjesvoorstellingen en onderlinge sportwedstrijden.¹²¹ Tot slot getuigt het dagboek van een anonieme Jeugdstormster die tot februari 1943 leiding gaf aan een Landdienstkamp in Grosz Rosainen van enige internationale contactvorming. Zo legde hij de heenreis af met een Vlaamse jeugd-delegatie, woonde hij met zijn Landdienstkamp de officiële installatie van een Duitser in de NSDAP bij, attendeerde

116 'Extra staforder van J.W. Gerlings betreffende Landdienst-Lager, 27 Lentemaand 1942', NIOD, Archief 123 NSB, inv. nr. 1155 en 'Vrijwilligers-aanmeldingscentrale voor de Germaansche Landdienst, Den Haag 15-6-1942', inv. nr. 1149 en 'Oproep van Hans Broekhuis aan de Asp. Leiders van de Nederlandsche Vrijwilligers in den Germaanschen Landdienst, Utrecht 19 Herfstmaand 1942', inv. nr. 1149.

117 'Voorschriften voor de toetreding in den Landdienst van de Oostvrijwilligers der Nederlandsche Jeugd', NIOD, Archief 249-0261 Dossier – Germaansche Landdienst, inv. nr. a1 en 'Circulaire Germaansche Landdienst', inv. nr. a2; 'Adressen', *De Oostlandpost* 1.1 (1942).

118 Schaar, 'Zu auslandspolitischen Aktivitäten der Reichsjugendführung', 50.

119 'Bij Neerlands jongste vrijwilligers. Een bezoek aan den Germaanschen Landdienst', *Volk en Vaderland*, 3 september 1943; 'Een dag kampeven in den Germaanschen Landdienst', *Landdienstpost* 1.1 (1944).

120 'Krastuden', *Landdienstpost* 1.1 (1944); 'Van onze vrijwilligsters. Kamp Krastuden', *De Stormmeeuw* 10.1 (1944) 20-21.

121 'Gotenhafen', *Landdienstpost* 1.4 (1944).



Oorlogsaffiche voor de Germaanse Landdienst. *Streekarchief Midden-Holland, z.d. (ca. 1943). Ontwerper: Axson, inventarisnr. 0468*

hij een kameraadschapsmiddag tussen de NJS en de BDM en onderhield hij briefcontact met een Vlaming.¹²² Nederlands-Vlaamse connecties waren in 1943 ook in de Landdienstpropaganda nog gebruikelijk, maar moesten vanaf 1944 het veld ruimen ten behoeve van Groot-Germaanse gedachtes.¹²³

Naast fysieke inspanning in de vorm van sport, frontstrijd en agrarische arbeid vormden cultuurevenementen in de ogen van de Hitlerjugend een onmisbare schakel bij de germanisering van het Europees Jeugdverbond en de deelhebbende jeugd-

122 'Dagboek S M, W.F. van, deel 4, 10 juli, 26 augustus, 27 september en 11 oktober 1942', NIOD, Archief 244 Europese dagboeken en egodocumenten, inv. nr. 1055.

123 'Germaansche jeugd opgenomen in den Landdienst', *De Stormmeeuw* 9.8 (1943) 187; 'Bij de redding van den Führer', *Landdienstpost* 1.4 (1944).

bewegingen. Met die gedachte werd op 21 juni 1944 in Mariënborg op grootscheepse wijze het Germaanse midzomerzonnwende-feest gevierd met jeugddelegaties uit alle Germaanse landen.¹²⁴ De HJ had dit aloude jaargetijdefeest van stal gehaald en naar eigen nationaalsocialistische zin omgesmeed om de samenhang onder de Germaanse jeugdbewegingen te doen aanwakkeren.¹²⁵ Nadat de Jeugdstormjongens en -meisjes hun eerste dagen benut hadden met het in orde brengen van de tenten, het hijsen van de nationale vlaggen en het nuttigen van gezamenlijke maaltijden, werd de dag van de zonnwende ingeluid met fanfares en een toespraak van Axmann. Ter bekrachtiging van 'den wil der jeugd één te zijn' sprak elke jeugdbeweging rondom een groot kampvuur haar eigen vuurspreuk uit, alvorens enkele Hitlerjugendlieiders werden ingezet. Vanuit ideologisch opzicht had de Jeugdstorm vooral oog voor Germaanse eenheid.¹²⁶ Axmann sloot daarop aan met zijn rede die vooral bedoeld was om zieltjes te winnen voor de Hitlerjugend en in het verlengde daarvan de oorlog.¹²⁷

Gelijktijdig met de festiviteiten in Ma-

124 'Oproep van opperhopman G. Schouten, 7.6.1944' en 'Brief van opperkompane M.M. Bagijn aan groepleidster E. de Bock, 7 zomermaand 1944', NIOD, Archief 123 NSB, inv. nr. 1147.

125 Dit gebeurde ook in Nederland waar de NSB met steun van de Duitse bezetter vieringen van de Germaanse jaargetijden op de planken bracht en aan de kalender toevoegde. Frits Boterman, *Duitse daders. De jodenvervolgving en de nazificatie van Nederland (1940-1945)* (Amsterdam 2015) 267-268; Ad van der Logt, *Het theater van de nieuwe orde. Een onderzoek naar het drama van Nederlandse nationaalsocialisten* (Amsterdam 2008) 375, 441.

126 'Germanje's jeugd viert het zonnwende-feest', *De Stormmeeuw* 10.7 (1944) 177-180.

127 Schaar, 'Zu auslandspolitischen Aktivitäten der Reichsjugendführung', 51.

riënburg waren tevens circa 350 leden van de NJS, de HJ en de BDM in het openluchttheater Frankendael in Amsterdam samengekomen om 'als teken der Germaansche solidariteit het zonnewendevuur te ontsteken'.¹²⁸ Van Geelkerken hield voor de aanwezigen een oratie, waarin hij niet onderdeed voor de nazistische retoriek van de Hitlerjugend. Antisemitische en raciaal gemotiveerde uitspraken vormden de kern van zijn pleidooi, waarna het zonnewendefeest in Amsterdam werd besloten met 'een Sieg-Heil op den Führer'.¹²⁹ Trouw aan Mussert en de traditionele Jeugdstormbegroeting 'Hou-Zee' lagen rond juni 1944 reeds een tijd te zieltogen.

De weersportkampen, Germaanse Landdienst en zonnewendevieringen behoorden tot de laatste bijeenkomsten waar jeugddelegaties uit meerdere landen zich in het kader van het Europees Jeugdverbond met fascistische begeestering inzetten voor het nieuwe Europa. Op 6 juni 1944 gingen de geallieerden van start met Operatie Overlord, waar de invasie van Normandië het bekendste onderdeel van is, waarop alle Germaanse jeugdkampen werden teruggeschroefd. Quispel vertrok op 2 september nog naar Kopenhagen, alwaar hij namens de Jeugdstorm deelhad aan de laatste jeugdleidersbijeenkomst van de verschillende Germaanse jeugd Bewegingen.¹³⁰ Toen de stafleider op 5 september weer richting Nederlandse bodem

afreisde, waren de Duitsers door de geallieerden uit België verdreven en was heel Nederland in rep en roer over een mogelijke aanstaande bevrijding. Op deze dag, die de geschiedenis in zou gaan als Dolle Dinsdag, viel Quispel door zijn Groot-Germaanse voorliefde definitief in ongenade bij Van Geelkerken. Plannen die de stafleider in Kopenhagen had beraamd voor het onderbrengen van de Jeugdstorm bij de Hitlerjugend werden door een geagiteerde hoofdstormer beantwoord met royerering van zijn lidmaatschap.¹³¹

In samenwerking met zijn 'volkse' compagnon Hans Armin Hasewinkel zette Quispel daarop een schaduwversie van de NJS op, die vanuit Duitsland bestierd werd en op den duur moest samensmelten met de overkoepelende HJ-afdeling 'Germanische Jugend'. Daarnaast diende er een vrijwilligersbataljon van Jeugdstormers samengesteld te worden voor de Waffen-SS-divisie 'Hitlerjugend'.¹³² Verder dan blauwdrukken kwamen Quispel en zijn getrouwen evenwel niet. De duizenden Germaanse jongeren, waaronder veel Jeugdstormers, die onder pressie van de Hitlerjugend en onder het mom van Germaanse eenheid de Duitse strijdkrachten tot het bittere eind ondersteunden, leverden niets meer dan futiele achterhoedegevechten.¹³³ Plannen voor een Germanische Jugend en een jeugdvrijwilligersbataljon waren de laatste stuiptrekkingen van een ineens stortend Europees Jeugdver-

128 'Het zonnewendevuur brandde in Amsterdam', *De Stormmeeuw* 10.7 (1944) 181.

129 'Viering van het Zonnewendefeest te Amsterdam. Toespraken van Gebietsführer Blomquist en Hoofdstormer Van Geelkerken', *Haarlemsche Courant*, 22 juni 1944.

130 'Anlage 2, Rede opperbanheer Quispel, Berlin 28.10.1944', NIOD, Archief 088 Arbeitsbereich der NSDAP in den Niederlanden, inv. nr. 410.

131 'Duistere samenzwering', *Volk en Vaderland*, 13 oktober 1944.

132 'Planung für den politischen Weg der niederländischen Jugend', NIOD, Archief 118 Departement van Bijzondere Economische Zaken, inv. nr. 2207.

133 Torsten Schaar, 'Die Reichsjugendführung der NSDAP im totalen Krieg – August 1944 bis Mai 1945', in: Ingo Koch ed., *Deutsche Jugend zwischen Krieg und Frieden 1944-1946* (Rostock 1993) 49-59, aldaar 54.

bond, waarmee ook het ideaal van een nieuw Europa ter aarde werd besteld.

Conclusie

Voor een kleine jeugdbeweging als de Jeugdstorm was het Europees Jeugdverbond een dubbelzijdig zwaard. Enerzijds vormde de jeugdassociatie de belichaming van een nieuw Europa, waarin de Jeugdstorm zichzelf een prominente plek toebedeelde. De verschillende internationale evenementen gaven gestalte aan onversneden pan-Europese en pan-Germaanse visioenen, die tot de politieke kern van de Jeugdstormideologie kunnen worden gerekend. Anderzijds ontpopte het jeugdverbond zich als een organisatie waar fascistische gedurige degenen kruisten. Binnen de NJS namen verschillende bloedgroepen elkaar ideologisch de maat, wat tot conflicterende Europa-idealen en wederkerige aantijgingen van heterodoxie leidde. Groot-Nederlandse pleitbezorgers waren in die denkrant salonfascisten en schrijftafelrevolutionairen, terwijl Groot-Germaanse volgelingen gehekelde werden als SS-stromannen zonder scrupules. Vertrouwen tussen jeugdbewegingen onderling was evenmin vanzelfsprekend aanwezig. Vooral met de imposante en dubbelhartige Hitlerjeugd raakte de kleinschalige NJS menigmaal gebrouilleerd. Waar een nieuw Europa met egards voor de onafhankelijkheid van de Nederlandse jeugd aan het begin van de oorlog nog binnen handbereik leek, voer het EJv met het verstrijken van de tijd steeds sneller Groot-Germaanse wateren binnen. De Jeugdstorm dreef mee, maar in de maalstroom

die volgde was het onvermijdelijk dat van haar Europese dromen niets overbleef.

Ofschoon het Europees Jeugdverbond met een aanhoudende competentie- en concurrentiestrijd geen onverdeeld succes was, getuigt de actieve participatie in de associatie en haar manifestaties dat Jeugdstormers zichzelf beschouwden als onderdeel van een veel bredere, transnationale beweging. Uit propaganda-uitingen en daadwerkelijke deelname blijkt dat zij het Nederlandse fascisme als component van een levensbeschouwing zagen, die op z'n minst Germaans, maar voor velen Europees van aard was. Om recht te doen aan ultranationalistische idealen beschouwde de NJS haar politieke doctrine niettemin tegelijkertijd als een nationale variant van het fascisme, een permutatie specifiek voor de Nederlandse context. Deze paradoxale combinatie van nationalisme en internationalisme is een van de grootste ironieën die om het fenomeen fascisme heen hangt. Voor haar aanhangers viel deze schijnbare tegenstelling echter prima te rijmen. Zoals gerenomeerd fascismekenner Aristotle Kallis raak vaststelt: '[Fascists] saw themselves as the saviours of their countries, the national vanguard of a history-making project of pan-European regeneration, and "soldiers of fascism" during the Second World War.'¹³⁴

De transnationale facetten van het fascisme worden de laatste jaren steeds inzichtelijker. Naast een scala aan wetenschappelijke artikelen dat zich alsmaar uitbreidt, verscheen eind 2016 een mono-

¹³⁴ Aristotle Kallis, 'Fascism, 'licence' and genocide. From the chimera of rebirth to the authorization of mass murder', in: António Costa Pinto ed., *Rethinking the nature of fascism. Comparative perspectives* (Basingstoke 2011) 227-270, aldaar 261.

grafie over de transnationale netwerken van Spaanse en Italiaanse fascistten.¹³⁵ In april 2017 volgde de publicatie van een langverwacht boek, geredigeerd door onder anderen Bauerkämper met een serie casestudy's die geheel in het teken van transnationaal fascisme staat.¹³⁶ Zelfs van een uiterst radicale groepering als de Waffen-SS wordt het Europese karakter steeds duidelijker. Typerend voor de 'transnational turn' is dat een nieuw standaardwerk over deze militaire organisatie opent met het feit dat 'er in de twintigste eeuw geen meer multi-etnisch en transnationaal leger heeft bestaan dan de extreem racistische SS'.¹³⁷ Voor het in kaart brengen van de internationale connecties en interacties tussen fascistische jeugdbewegingen is desalniettemin nog genoeg werk te verrichten. Veel van de informatie ligt versnipperd over een breed archieflandschap dat meerdere landen bestrijkt. Ook voor dit onderzoek zijn brokjes archiefmateriaal, waar nodig aangevuld met informatie uit tweede hand, aan elkaar geregen om tot een coherent verhaal te komen. Daarmee is vanuit een breder perspectief gepoogd bij te dragen aan de 'deprovincialisering' van het historisch onderzoek naar het Nederlandse fascisme.

Over de auteur

Ramses Oomen MA studeerde in 2016 af aan de Universiteit van Amsterdam in de masters Europese Studies en Geschiedenis van de Internationale Betrekkingen. Zijn scriptie geschiedenis, waar dit artikel een geredigeerde versie van is, is genomineerd voor de Jan Brouwer Scriptieprijs 2017.

E-mail: r.a.oomen@outlook.com

135 Matteo Albanese en Pablo del Hierro, *Transnational fascism in the twentieth century. Spain, Italy and the global neo-fascist network* (Londen 2016).

136 Arnd Bauerkämper en Grzegorz Rossoliński-Liebe ed., *Fascism without borders. Transnational connections and cooperation between movements and regimes in Europe from 1918 to 1945* (New York etc. 2017).

137 Claus Bundgård Christensen e.a., *De Waffen-SS. Het Europese leger van de nazi's*, Geri de Boer vert. (Rotterdam 2016) 7.

